

Педагог

№5 (83)
(Қыркүйек-Қазан)
(Сентябрь-Октябрь)
2024

Журнал екі айда бір рет шығады / Журнал выходит один раз в два месяца

Журнал 2011 жылдың қаңтар-ақпан айынан
бастап қазақ және орыс тілдерінде шыға бастады.
Журнал издается с января-февраля
2011 года на казахском и русском языках

Республикалық ғылыми-әдістемелік
педагогикалық журнал
Республиканский научно-методический
педагогический журнал

МАЗМҰНЫ - СОДЕРЖАНИЕ

Т. ХАСЕНҚЫЗЫ, А.С. АКРАМОВА

Педагогикалық-психологиялық қызметте цифрлы білім беруді пайдалану..... 3

А. БАРЫСОВА

Заманауи ақпараттық технологияларды география пәнін
оқытуда тиімді пайдалану жолдары 5

Ж. СУЛТАНБЕКОВА

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқытуда жасанды интеллектіні
қолдану жолдары 8

А. НҮРСЕРІК

Қазіргі қоғамдағы жарнаманың жеткіншектерге теріс
әсерін азайтудағы ата-ана мен педагог ынтымақтастығы 11

Ж. САРДАРОВА

Енесін дәріптеген келін..... 15

Г. ГОЛЬЦЕР

Функциональная грамотность на уроках математики..... 18

А. САЛИКБАЕВА

Искусственный интеллект на уроках иностранного языка..... 21

Ю. МАРТЫНОВА

Функциональная грамотность на уроках в начальных классах..... 23

А. ЕРНАЗАРОВА

Применение инновационных методов в обучении детей с особыми
образовательными потребностями..... 25

О. СЕМИКИНА

Использование ИКТ при реализации подхода «Action Research»
на уроках английского языка 28

М. СТУДЕНИКИНА

Современные приемы формирования функциональной
грамотности в начальной школе 31

С. САНИНА

Природа и моя безопасность. Вода – источник жизни 33

Г. АХМЕТОВА

Автоматизация и дифференциация звуков [Ш]-[Ж]
Птицы наши друзья 37

А. КАЗИЕВА

Дулат Исабеков «Әпке» пьесасы..... 41

А. ҚОНЫСБАЕВ

Фигуралардың кеңістікте орналасуы. Кеңістік фигураларын кескіндеу.
Көрінбейтін сызықтар 44

ҚҰРЫЛТАЙШЫ:

«Педагог LTD» ЖШС

Бас редактор:

Гүлжанат ҚҰСТАНОВА

ҚР Мәдениет және ақпарат
министрлігінде

15.02.2010 ж. Астана

қаласында тіркеліп, №10712-Ж
куәлігі берілді.

Басуға қол қойылды

04.11.2024 ж.

Офсеттік басылым.

Тапсырысы: 320.

Басылым индексі: 74312

Редакцияның мекен-жайы:

050036, Алматы қаласы,

Мамыр-2 ы/а, 13-7.

Тел/факс: 8 (727) 255-72-94.

Ұялы тел.: 8 777 194 94 58,

8 777 303 37 67.

Эл.пошта: pedagog-ltd@mail.ru

Журнал <<RADO Print>>

баспаханасында басылды.

Алматы қ., Мыңбаев көш., 46,
кеңсе 411А

Көркемдеуші және беттеуші:

Нұрзат РАЙМҚҰЛОВА

РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚА: РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Н. Омашев — ҚР Жоғары мектеп Ғылым Академиясының академигі, Қазақстанның Еңбек сіңірген қайраткері, филология ғылымдарының докторы, профессор.

С. Аманжолов — педагогика ғылымдарының докторы, ҚР Білім беру ісінің үздігі.

Ә. Дүйсебек — Ұлттық құндылықтар Академиясының вице-президенті.

А. Миразова — Алматы қаласы, №159 мектеп-гимназиясының директоры, ҚР Білім беру ісінің үздігі, Қазақстанның Еңбек Ері.

Р. Кіршібаева — Алматы қаласы, №145 мектеп директорының тәрбие ісі жөніндегі орынбасары.

Жарияланған материалдар редакцияның пікірін білдірмейді. Фактілер мен мәліметтердің дұрыстығына авторлар жауапты. Қолжазбалар мен фотосуреттер рецензияланбайды және қайтарылмайды. Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды.

Опубликованные материалы не отражают точку зрения редакции. Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях несут авторы. Рукописи и фотоснимки не рецензируются и не возвращаются. Перепечатка материалов, опубликованных в журнале допускаются только с согласия редакции.

Журнал зарегистрирован в Министерстве культуры и информации РК в г. Астане. Выдано свидетельство №10712-Ж от 15.02.2010 г.

Подписано в печать 04.11.2024 г.
Печать офсетная.
Заказ 320.

Подписной индекс: 74312

Учредитель:

ТОО «Педагог LTD»

Адрес: 050036, г. Алматы,

Мкр. Мамыр-2, 13-7.

Тел./факс: 8 (727) 255-72-94;

сот.т.: 8 777 1949458,

8 777 3033767

Эл. почта: pedagog-ltd@mail.ru

Журнал напечатан в типографии

<<RADO Print>>

г. Алматы, ул. Мынбаева, 46, оф. 411А

НАЗАР АУДАРЫҢЫЗ!

Материалдарды компьютерде Times New Roman қарпімен теріп, көлемі 2 беттен аспайтын Microsoft Word бағдарламасына жазып жіберіңіз. Мақала соңында автор туралы толық әрі нақты мәлімет болуы керек. Аты-жөніңізді толық жазыңыз (Мысалы, М.Т., К.С. емес). Мақалаңызға қосымша журналға жазылғандығыңыз жөніндегі **түбіртек көшірмесін** салғаныңыз жөн. Түбіртектің түпнұсқасы өзіңізде қалсын. Ол журналды уақытысында алмаған жағдайда байланыс бөлімшесіне барып, талап етулеріңізге керек болады. Мақаланы мүмкіндігінше Интернет арқылы электронды поштаға (pedagog-ltd@mail.ru, aknur@mail.ru) жіберіңіз. Болмаса, факс, бағалы хат арқылы редакция мекен-жайына жіберулеріңізге болады.

ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ!

Представляемые материалы должны быть напечатаны и сохранены в программе Microsoft Word. Объем не более 2-х страниц, шрифт Times New Roman. Сведения об авторе должны быть точными и полными. Фотографии высылайте отдельными файлами в формате JPEG, TIFF, не вставляя в текст статьи. К высылаемому материалу приложить копию квитанции о подписке на журнал. Материалы отправляйте на электронную почту (pedagog-ltd@mail.ru, aknur@mail.ru), факсом или заказным письмом.

Толғанай ХАСЕНҚЫЗЫ, 1994 жылы 7 қантарда Қызылорда облысы, Қазалы ауданында дүниеге келді.

2015 жылы Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университетінің «Шет тілі: Екі шет тілі» мамандығы бойынша жоғары білім игерді.

2020 жылы әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінің «Әлеуметтік педагогика және өзін-өзі тану» мамандығының магистр дәрежесін алған.

Қазіргі таңда әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінің «Педагогика және психология» мамандығының 3-курс докторанты.

2015 жылы еңбек жолын Ақтөбе облысының жастар ісі бөлімінің маманы болып бастады.

Дәл сол жылы Алматы қаласына «Жандану әлемі» қорының шақыртуымен көшіп келіп, Ұлттық «Бала дауысы» балалар жобасының желілік продюсері қызметін атқарды.

2021 жылы әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінің «Педагогика және білім беру менеджменті» кафедрасының оқытушысы болып қызмет етті.

Қазіргі таңда цифрлық педагогика тақырыбында өзіндік жобасын дайындап, докторлық диссертация жазу аясында тәжірибелік жұмыс жүргізуде.

Педагогикалық-психологиялық қызметте цифрлы білім беруді пайдалану

Аңдатпа

Мақалада педагогикалық-психологиялық қызметті цифрлы білім беру арқылы жүргізудің ерекшеліктері қарастырылады. Нақтырақ айтқанда, цифрландыруға өтудегі Қазақстанның деңгейі әлемдік деңгеймен салыстырыла отырып, цифрлық технологиялар, электрондық құралдар, жүйелер, құрылғылар, тұтастай алғанда, адамдар өмірінің барлық салаларына әсер ететін ресурстар мен ақпарат сипаты сараланады. Цифрлы білім берудегі цифрлық шығармашылықтың маңыздылығы мен олардың түрлері жіктеліп көрсетілген.

Кілт сөздер: Педагогикалық-психологиялық қызмет, цифрлы технологиялар, педагогикалық-психологиялық қызметті цифрландыру, цифрлы білім беру мүмкіндіктері, педагогикалық-психологиялық мобильді қосымшалар.

Бүгінде ғаламтор желісі дамушы елдерде жылына 25%-ға дейін өсіп келеді. Бұл үрдіс тек технологиялық прогреске ғана емес, сонымен қатар экономикалық және әлеуметтік даму деңгейіне де ықпал етуде. Сонғы екі жылда әлемдегі деректердің 90%-ы жасалғаны белгілі. 2019 жылы белсенді IoT (Internet of Things) құрылғыларының саны 26,66 миллиардқа жетті, ал әр секунд сайын 127 жаңа құрылғы интернетке қосылады. 2020 жылы сарапшылардың бағалауы бойынша, 31 миллиард IoT құрылғысы, 2021 жылға қарай 35 миллиард құрылғы орнатылды. 2025 жылға қарай интернетке қосылған құрылғылардың жалпы саны 30,9 миллиардқа жетеді деп болжануда. Бұл көрсеткіштер цифрландырудың қарқынды дамуында адами капиталдың жаңа білім мен дағдыларды тәрбиелеуге

ықпал етіп отырғанын айқын көрсетеді.

Соңғы жылдары көптеген технологиялық инновациялар енгізіліп, өндіріс пен білім беру салаларында жаңа талаптар пайда болды. Жасанды интеллект өнімділікті арттыруда, ал 3D басып шығару технологиясы түрлі салада трансформацияларды жүзеге асыруда маңызды рөл атқарады. Цифрландыру әлемдегі әр елге әсер етіп, ұлттық бағдарламалар қабылдануда. Мысалы, Қытай, Сингапур, Жаңа Зеландия, Оңтүстік Корея және Дания цифрландыру бойынша алдыңғы қатарда тұр.

Білім беру процесінде цифрлық технологиялар ақпарат ағынының артуына байланысты маңызды рөл атқарады. Цифрлық сауаттылық бүгінгі қоғамда қажетті құзыреттердің бірі болып табылады. Заманауи білім беру жүйесінде цифрлы білім беру педагогтардың білім алушыларға жаңа тәсілдермен сабақ беруді ғана емес, сонымен қатар оқушының өздігінен білім алуына бағыт беруді қамтиды. Төртінші өнеркәсіптік революция кезінде педагогтер цифрлық құралдарды шығармашылықпен пайдаланып, оқу материалдарын өз бетінше әзірлеуі тиіс.

Цифрлық шығармашылық педагогтің кәсіби шеберлігін арттырумен, инновациялық білім өнімдерін әзірлеумен тығыз байланысты. Ресей ғалымдары цифрлық шығармашылықты бірнеше бағытқа бөледі: әдістемелік, дидактикалық, технологиялық және коммуникативті. Әдістемелік шығармашылық педагогтың кәсіби деңгейін көтеруге, ал дидактикалық шығармашылық оқу материалдарын инновациялық өнімдермен толықтыруға бағытталған.

Коммуникативті (ұйымдастырушылық) шығармашылық, педагогикалық мақсатқа сай тиімді қарым-қатынас орнатумен сипатталады. Мұғалімдер мен студенттердің өзара әрекеттесуін арттыру үшін электрондық құралдарды қолдану қазіргі білім беру процесінде аса маңызды.

Психология ғылымы цифрландыру үрдісіне еңсе, педагогикалық психологияда да өзгерістер орын алатынына сеніміміз мол. Цифрландыру білім беру мен ғылым саласында жаңа көзқарастар мен тәсілдерді талап етеді. Оқушылар мен мұғалімдер арасындағы қарым-қатынастың өзгеруі, оқу материалдарының интерактивтілігі мен қолжетімділігі педагогикалық психологияға жаңа тұжырымдамаларды енгізуге әкеледі.

Сондықтан, цифрландыру — бұл тек технологиялық прогресс емес, сонымен қатар білім беру, экономика, мәдениет салаларында да терең өзгерістерге алып келетін жаңа дәуір. Жаңа мүмкіндіктер мен талаптарға жауап бере отырып, қоғамның цифрлық трансформациясын тиімді жүзеге асыру үшін барлық тараптардың, яғни мемлекет, білім беру ұйымдары, мұғалімдер мен оқушылардың бірлескен жұмысы қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1 «Цифрлы Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы <https://zerde.gov.kz/>

2 Семенова Р.И. STEAM-образование и занятость в информационных технологиях как факторы адаптации к цифровой трансформации экономики / Р.И. Семенова, С.П. Земцов, П.Н. Полякова // Инновации. 2019. №10 (252). С.58-70.

3 OECD (2018). Future of education and skills. Education 2030. The future we want. Paris, France: OECD publications. URL: [https://www.oecd.org/education/2030/E2030%20Position%20Paper%20\(05.04.2018\).pdf](https://www.oecd.org/education/2030/E2030%20Position%20Paper%20(05.04.2018).pdf) (дата обращения: 27.09.2022).

4 Ахметжанова Г.В., Емельянова Т.В. Формирование навыков цифрового творчества у будущих бакалавров психолого-педагогического образования. Инновации. 2021 №3 (15). С.45-53.

5 Kerimbayeva N., Akramova A., Suleimenova J. E-learning for ungraded schools of Kazakhstan: Experience, implementation, and innovation. Education and Information Technologies. The Official Journal of the IFIP Technical Committee on Education. Volume 21. Number 2. Educ Inf Technol (2016) 21:443-451. DOI 10.1007/s10639-014-9331-y (SCOPUS)

Т. ХАСЕНҚЫЗЫ,
әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық
университеті «Философия және саясаттану»
факультеті, «Педагогика және білім беру
менеджменті» кафедрасы,
«Педагогика және психология»
мамандығының 3-курс докторанты.

Ғылыми жетекшісі:
А.С. АКРАМОВА,
п.ғ.к., әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық
университетінің доценті.
Алматы қаласы.

Заманауи ақпараттық технологияларды география пәнін оқытуда тиімді пайдалану жолдары

Гуманитарлық пәндер ішінде жоғары сынып оқушыларының қызығып оқитын пәндерінің бірі – география пәні екені көптеген жылдар бойы Ұлттық бірінғай тестілеуде дәл осы пәнді таңдайтындығы көрсетеді. География пәнін қазіргі заманда оқыту өте қызықты, себебі шекаралар ашық, әлемнің кез келген жеріне ұшақпен жетіп, қалаған географиялық аймақтарды зерттеуге барлық мүмкіндіктер ашылған керемет кезеңде өмір сүрудеміз. Бұл мүмкіндік сабақты тек құрғақ теориямен емес, өмірлік тәжірибемен ұштастыруға әстен бір себеп. Оқушылар география сабағында бұрын-соңды болған жерлері туралы өз аузынан айтып, еске түскен, әсерлі болған жерлерін айтқанның өзі эмоциялық деңгейлерінің жоғары болуын қамтамасыз етеді.

Сондықтан география пәні қазіргі таңда жаңа серпінге ие болды.

Географиядан берілетін білім мақсаттары: Негізгі мектепте географияны оқыту төмендегідей мақсаттарға жетуге бағытталған: - негізгі географиялық ұғымдар, географиялық қабық және оның - жердің көлемі мен пішіні, оның географиялық маңызы; - жер шарының халқы, адамзаттың негізгі нәсілдері; - өзінің туған өлкесі мен Отанына деген патриоттық тәрбие; - қушылардың табиғат заттары мен табиғи құбылыстар туралы көзқарасы; - әлеуметтік-экономикалық міндеттерді географиялық білім негізінде шешу; - ақпараттық-коммуникациялық технологияны қолдана отырып, географиялық есептерді шешу. Географиялық білімнің мазмұны: Мектепте географиялық білім берудің мазмұндық құрылымы: - Жер заңдылықтарын нақты түсіндіретін ғылыми білім беру; - географиялық қабық және табиғат кешендері туралы ілім; - географиялық зерттеу әдістері: бақылау, далалық зерттеулер; - табиғи объектілер, жер, оның қабықтары. Материктер мен мұхиттар; - әлеуметтік-экономикалық объектілер. Аймақтар, елдер, облыстар, аудандар; - жердегі

тіршілік барысын анықтайтын процестер мен құбылыстар; - табиғи процестер; табиғаттағы су айналымы; - ауа райы мен климаттың өзгерісі; - жер бетіндегі тараған негізгі нәсілдер мен халықтар. Жер шары халқының өсуі. Демографиялық саясат; - адамзаттың өмір сүруі мен өмірлік танымы; - адамның шаруашылық әрекеті, оның қоршаған ортаға бейімделуі; - қазіргі заман географиясы; - әлемдік шаруашылық пен ұлттық шаруашылықтың өзара байланысы; - адамзаттың жаһандық проблемалары.

Қазіргі білім беру жүйесіндегі маңызды мәселелердің бірі – география сабағында жаңа инновациялық технологияларды енгізу болып табылады. География пәні – өзіндік ерекшелігі бар әрбір оқушыны қызықтыра білетін, тылсым ғажайып сырға толы тән. География пәнінің тағы бір ерекшелігі – оқушылар өздігінен ізденіп білім дағдысын толықтыруға, қосымша мәліметтер жинақтауға, сөзжұмбақтар құрастыруға, рефераттар даярлауға, интернет жүйесін қолдануға, слайдтар жасауға үйренеді.

География пәнінде табиғат жағдайындағы құбылыстар мен заңдылықтарды, түрлі процестерді өз көздерімен көріп таныса алады. Сонымен бірге электронды оқулықты пайдалану арқылы оқушының шығармашылығын дамытып, іскерлікке, өздігінен білім алуға баулимыз.

География сабағын әңгіме, баяндау, тек түсіндіру арқылы оқыту айтарлықтай нәтиже бермейді. Оқушылардың оқу материалын оқып-үйрену кезінде таным белсенділігі жоғары болатын сабақтар білім мен біліктілікті сапалы түрде меңгеруді қамтамасыз ете алады. Тиінақты білім беру, оқу үрдісін жандандыру түрлі әдіс-тәсілді таңдай білуге, қолда бар көрнекілікке, құрал-жабдыққа, т.б. көптеген себептерге байланысты. Мектеп оқушыға жыл бойы нені үйретеді, нені оқытады деген сұраққа педагог мамандар «Табиғатты» деп

жауап береді. Адам өмірге келгеннен өмірден озғанынша табиғатпен біте қайнасып, табиғатты зерттеп, табиғатты өлшеп, табиғатты жырлаумен күн кешеді. Демек табиғат адам өміріндегі бітпейтін өлшеусіз лаборатория болып табылмақ. Осы алып лаборатория — «табиғатты» география пәнінен ажыратып тастау мүмкін бе? Жоқ. Адам ұғымындағы бұл екі сөз атауы жағынан айырмашылық жасағанымен бірлескен біртұтас дүние. Бұл жерде айтпағым, бүкіл оқу жүйесі географияны оқытады дей келе, география пәнін елеусіз тұрғыда қарастыруға мүлдем болмайды демекпін. География пәнін оқыту барысында әрбір сабақты сарамандық жүйеде өтіп келемін. Ал енді география сабағын сарамандық жүйеде оқыту дарынды оқушының қаншалықты тиынақты білім алуына жағдай туғызатындығына тоқталайық. География пәнін 6-сыныптан бастағанда әр тарау, әр тақырыпты күнделікті оқушының іс-әрекеті арқылы жүргізіп отыру қажет. Мысалы, «План және карта», «Атмосфера» тараулары оқушымен бірлесіп, әр сабақта картамен, географиялық аланды пайдалана отырып сарамандық жүйеде жұмыс жүргізуге болады. Мұнда топтық, серуен, картаны оқу, географиялық алаңмен жұмыс жүргізу оқушының география пәніне деген қызығушылығын арттыра түседі.

7-сыныпта география пәнін оқытуды күрделендіре түсу керек. Мысалы, әр тақырыпты мұғалім картадан оқып түсіндіреді. Бұл оқушының одан әрі қарай сол жаңа сабақты оқып түсінуіне жағдай туғызады. Ол үшін жаңа заман технологияларын тиімді пайдалануымыз қажет.

Заманауи ақпараттық құралдармен және инновациялық әдістермен жұмыс істеу білім алушыларды ұқыптылыққа, нақтылыққа, берілген тапсырмалардың нәтижелі орындалуына, басты мәселеге назар аудара білуге, дұрыс шешім қабылдай алуға тәрбиелейді.

Ақпараттық технология ұғымын ғылыми айналымға енгізген ғалымдардың бірі В.М. Глушков «ақпараттық технология — ақпарат өңдеумен байланысты ұғым», - деп дәлелдеген.

Қазақстандық ғалым С.М. Кеңесбеков: «Білім беруді ақпараттандыру білім беру саласының теориясы мен практикасына ақпараттық-коммуникациялық технологияны жан-жақты пайдалану және оқыту мен тәр-

биеде оның психологиялық-педагогикалық мүмкіндіктерін қолдану үрдісі», - деген болатын.

Ақпараттық технологияларды география сабағында қолдану оқушылардың төмендегі мүмкіндіктерін ашады:

- Коммуникациялық қабілеттерін дамыту;
- Ақпарат көздерімен жұмыс жасау;
- Шығармашылық қабілеттерін дамыту;
- Оқу үдерісіне белсене қатысу;
- Оқу мотивациясын арттыру;
- Ақпараттық қоғам жетістіктеріне жақындау.

Белсенді оқу қызметі оқудың уәжінен, мақсаты мен шартынан және нәтижесінен құрылады. «Инсерт», «Миға шабуыл», «Топтық пікірталас», «Блум сұрақтары», «Кластер», «Синквейн», «Рөлдік ойын», «Шатастырылған логикалық баулар», т.б. белсенді әдістер пәнге деген қызығушылықты оятады. Инсерт әдісі аналитикалық ойды дамытады, материалды толық меңгеруге мүмкіндік туғызады. Бұл әдісті гуманитариялық бағыттағы сабақтарда қолдануға болады. Оқылған мәліметті түртіп алу жүйесі бойынша таным түсінігін қалыптастырады. Жаңа материалмен таныса отырып, түртіп алу арқылы мәлімет жинайды, саралайды, бағалайды. География сабағында кластер құрастыру кең тараған әдістердің бірі болып табылады. Жаңа тақырыпқа болжам жасайды, не білетінін есіне түсіреді, жазады, салыстырады. Кластерлермен жұмыс жасағанда білім алушылардың еркін ойлануына мүмкіндік беріледі. Кластерді сабақтың барлық кезеңдерінде пайдалануға болады. Ол материалды жүйелеуге көмектеседі. Ақпараттың жағымды және жағымсыз жағын анықтау мақсатында педагогикалық тәжірибиеде «SWOT — талдау» әдісі жиі қолданылады.

Инновациялық технологиялардың бірі — SMART. Ақылды технология, ақылды оқыту, ақылды техника -деп атаса да болады. SMART-технологияның негізі Америка, Англия, Корея сияқты дамыған мемлекеттерде пайда болды. Ол ағылшын тіліне аударғанда «ақылды» деген ұғымды білдіреді. SMART технология — бұл барлық ақпаратты жинақтауға, қолайлы жұмыс мерзімдерін белгілеуге, ресурстардың жеткіліктілігін анықтауға

мүмкіндік беретін заманауи тәсіл. Оның көмегімен көптеген проблемалардың алдын алып, өмір сүру деңгейін біршама жақсартуға болады. Ақпараттар легі артқан сайын кез келген қызмет түріне де сұраныс артады. Сұраныстарды қанағаттандыру үшін әрдайым стартап бағдарламалар қажет. Ал ол өз кезегінде смарт технологиялардың көмегімен жүзеге асырылады.

Smart оқыту ортасын қалыптастыруда назар аударатын бірқатар ұғымдар бар. Ең алдымен, Smart learning – ақылды оқыту, кибер білім алу – онлайн тәртібінде білім алу түрі, контент – ақпараттық ресурсты немесе веб-сайтты кез келген маңызды мазмұнмен толықтыру.

E-learning – бұл оқу үрдісін ұйымдастырудағы халықаралық стандарттар мен принциптерін қолдайтын, барлық заманауи талаптарға сәйкес келетін, электронды және қашықтықтан оқыту. Оқытудың аталмыш жүйесі білім беру саласын түбегейлі өзгертеді. Ақпараттық технологиялардың арқасында сабақ беру әдісі жаңаланып, білім беру үрдісіне қатысушылардың міндеті өзгереді. Электронды оқыту жүйесі педагог пен білім алушыға жаңа бағытты үйретеді. E-learning білім беру жүйесінің мазмұны – сандық технологияларды, құрылғылар мен бағдарламаларды пайдаланудың әр түрлі тәсілдерін қолдана отырып, студенттердің танымдық құзыретін қалыптастыруды көздейді.

Plickers – статистикалық жұмыс жасау үрдісін жеңілдетіп, білім алушылардың жауабын лезде бағалап беретін қосымша. Бағдарлама өте қарапайым технологиямен жасалған. Қолдану барысында қиындық туғызбайды. Негізгі құрылымдары: мобильді қосымша, QR-код. Бұл – студенттермен кері байланыс жасауда онлайн тестілеу жүйесі бағдарламасының бір түрі. Plickers-тің тиімділігі сонда – ол оқу үрдісін өзгертпейді. Тек студенттерді қызықтыратын бағалаудың өзгеше тәсілі ретінде ғана қолданылады. Бұл қосымшаны қолдану үшін компьютерлік сынып немесе басқа да техника қажет емес, тек қана мұғалімнің ұялы телефоны қажет. Сонымен қатар, студенттердің өзіне де қызықты, себебі сабақта бір жағынан білімді тексеру жүргізілсе, екінші жағынан жақсы көрсеткішке жету үшін өзара бәсекелестік пайда болады.

Бұл технологияның ерекшелігі – мұнда

QR-кодтардың қолданылуы. Біз кез келген жарнамалардағы QR-кодтарды қосымша ақпарат алу үшін арнайы бір сайтқа сілтеме жасайтынын білеміз. Алайда бұл QR-кодтардың жалғыз қолданысы ғана емес. Бұны Plickers қосымшасының бір элементі ретінде де көре аламыз. Сабақ барысында оқытушының ұялы телефоны білім алушылардың карточкаларындағы QR-кодтарды оқу үшін пайдаланылады. Олар сабақ үстінде телефонды пайдалану маңызды емес, әр студентте жеке карточка болады, яғни оқытушы алдын-ала QR-коды бар қағаздарды таратып береді.

Wordwall технологиясы арқылы мұғалімдер жаңа сабақты құрастырады. Білім беру процесінің негізгі міндеттерінің бірін шешуге көмектесетін оқу ресурсы ретінде оқушылардың ынтасын арттыруға мүмкіндік береді. Осы ресурстың көмегімен әр баланың мүмкіндіктерін ескере отырып, интерактивті немесе баспа жаттығуларын құру арқылы оқытуды саралау мен дараландыруды ұйымдастыруға болады. Әр түрлі тапсырмаларды құрастыру арқылы мұғалім өзінің сабағын қызықты өткізеді. Викториналық сұрақтар, тест тапсырмалары, сәйкестендіру жаттығулары, ментальды карта, интеллект картасын құрастыру, т.б. тапсырмалар жасау арқылы білім алушының ізденуін, оқуға деген мотивациясын жетілдіреді.

Осы заманауи ақпараттық технологияларға негізделген оқыту жүйесін қалыптастыру үшін география пәні мұғалімінің теориялық білімі жеткілікті және әр оқушыда атлас пен контур картасы болуы керек. Ұлы Абай «Үш-ақ нәрсе – адамның қасиеті: ыстық қайрат, нұрлы ақыл, жылы жүрек», - дей отырып, болашақ ұрпақтан арлы, білімдар, ақиқатшыл әрі еңбекқор, көпшіл, жақсылықты жанқиярлықпен жақтаушы, қайратын жалындатқан, ақыл-парасатын көрегендікке бағыттаған азаматты аңсады. Лайымда, әр жас өрен ұлы Абай аңсағандай азамат атанса, халқымыз адамзат көшінде әркез ардақты орында болары хақ.

Айнұр Самалбекқызы БАРЫСОВА,
«Д.А. Қонаев атындағы №1
қазақ орта
мектебі» КММ география
пәні мұғалімі.
Қонаев қаласы,
Алматы облысы.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқытуда жасанды интеллекттің қолдану жолдары

Мақалада қазақ тілі мен әдебиеті сабағында жасанды интеллект (ЖИ) технологияларын қолдану арқылы оқушылардың оқылым дағдыларын дамыту жолдары қарастырылған. ЖИ-дің білім беру саласына енгізілуі оқу процесін инновативті етіп, оқушылардың қызығушылығын арттыруына себеп болады. Интерактивті оқу платформалары мен чат-боттар оқушылардың өз бетімен оқуына, түрлі әдеби шығармаларды тереңірек түсінуіне мүмкіндік береді. Сонымен қатар, ЖИ аналитикалық құралдары арқылы оқушылардың прогресін бағалап, олардың күшті және әлсіз тұстарына назар аударуға болады. Шығармашылық жұмыстар мен жобалар арқылы әдебиеттік дағдыларын дамыту маңызды болып табылады. Білім деңгейіне сәйкес жаңартылған ресурстарды іздеу мен ұсынудың арқасында оқушылардың білімі мен танымын кеңейтуге болады.

Жасанды интеллект бағдарламаларын қолданудың әр түрлі бағыттары, соның ішінде мемлекеттік тілді игертуде тиімді пайдаланудың жолдарын талқылау өзекті мәселелердің бірі. Жазбаша жұмыстарды автоматтандырылған бағдарламалар арқылы бағалау, жеке-лендірілген білім беру платформалары, тілдік тьюторлар мен адаптивті оқыту модульдері сияқты жасанды интеллект негізінде жасалған құралдарды қолданудың ерекшеліктері (артықшылықтары мен кемшіліктері) мақалада жан-жақты қарастырылады.

Тілді оқытуда жасанды интеллект бағдарламаларын қолданудың артықшылықтары мен қиындықтары талқыланады және оқу процесінде осы технологияларды тиімді пайдалану бойынша ұсыныстар ұсынылады. Автор бағдарламалардың шектеулі қабілеті мен кемшіліктері, сондай-ақ контекст пен адамның эмоцияларын түсіну, оқытудың икемділігі мен даралануының жеткіліксіздігі,

техникалық шектеулер мен қателіктер, технологиялар мен ресурстардың қол жетімділігі төңірегіндегі мәселелерді қарастырады.

Ғылыми әдебиеттерді талдау әдісі жасанды интеллект бағдарламаларын тілді оқытуда қолдануға арналған ғылыми мақалаларға, кітаптарға, журнал басылымдарына және басқа дереккөздерге шолуды қамтиды. Жасанды интеллект тақырыбына сәйкес әдебиеттерді талдау осы саладағы бар тенденцияларды, аталмыш бағдарламаларды қолдану кезінде туындайтын мәселелерді қамтуға мүмкіндік береді. Жасанды интеллект негізінде жасалған бағдарламалардың тиімділігін терең зерттеуді, жаңа технологиялар мен құралдарды әзірлеуді, сондай-ақ білім беруде жасанды интеллектті қолданумен байланысты әлеуметтік және этикалық мәселелерді талдауды талап етеді.

Өзекті әдебиеттерді шолу және жасанды интеллект бағдарламаларын қолдану мысалдарын талдау негізінде мақала жасанды интеллект технологияларын білім беру тәжірибесіне біріктірудің маңыздылығын және осы салада одан әрі зерттеу қажеттілігін көрсетеді. Сонымен қатар бағдарламаларды және оқу процесінде тиімді пайдалану үшін ұсыныстар ұсынады және олардың қазіргі білім берудегі маңыздылығы көрсетіледі.

Жасанды интеллект (ЖИ) кейінгі жылдары өміріміздің барлық салаларына, соның ішінде білім беру үдерісіне терең енуде.

ЖИ дамуымен тілдік дағдыларды жан-жақты дамытуға бағытталған инновациялық интерактивті қосымшалар мен платформалар пайда болады. Виртуалды сұхбаттасушылармен өзара әрекеттесу мүмкіндігі, диалогтық жаттығулар өткізу және нақты сценарийлерде тәжірибе жасау оқуды қызықты әрі иммерсивті етеді.

Мысалы, «Speech Lab» — жасанды интеллектіні еліміздің аудиториясына бейімдеу бойынша үлкен бастамаларды жүзеге асырып келе жатқан компания. Ш. Шаяхметов атындағы «Тіл-Қазына» ұлттық ғылыми-практикалық орталығы мен «Speech Lab» ЖШС ынтымақтастық негізінде қазақ тілін тануға қабілетті жасанды интеллектіні және сөйлеу синтезін дамыту іске асып жатыр.

Қазақ тілін ғылым тіліне айналдыру бойынша атқарылып жатқан ең үлкен қадамдарымыздың бірі. Демек болашақта «Siri», «Алиса» сынды дыбыс көмекшілері қазақ тілінде айтылған барлық ақпараттарды сапалы өңдеп, талдай алады. Бастама жүзеге асқаннан кейін мұны мемлекеттік мекемелер мен бизнес саласында да кеңінен қолдануға болады. Бұл қызмет көрсету саласын оңтайландыруға, мемлекеттік тілдің қолданыс аясын кеңейтуге мүмкіндік береді. Мұндай үлкен жобаның сәтті жүзеге асуы үшін аса үлкен көлемдегі сапалы контент қажет. Сәйкесінше, мұндай ауқымды контентпен қамтамасыз ету міндетін «Тіл-Қазына» орталығы жүзеге асырады (nformburo.kz, 2023).

Kazakh Named Entity Recognition

KazNERD — қазақ тіліндегі атаулы мәндерді анықтауға арналған ең ірі жалпыға қолжетімді деректер жиынтығы. Бұл деректер жиынтығы қазақ тіліндегі жалпыға қолжетімді аннотацияланған корпустарға, сондай-ақ қарапайым және түсінікті, бірақ қатаң ережелер мен мысалдарды қамтитын аннотациялау нұсқаулықтарына айқын қажеттілік болғандықтан әзірленді. IOB2 сұлбасына сүйене отырып әзірленген деректер жиынтығының аннотациялауы бірінші автордың басшылығымен екі қазақ тілді маманның көмегімен теледидар жаңалықтары мәтінінде орындалды. Деректер жиынтығы 112 702 сөйлем мен 25 атаулы мән тобына арналған 136 333 аннотациядан тұрады. Сонымен қатар қазақ тіліндегі атаулы мәндерді анықтау үрдісін автоматтандыру мақсатында әзірленген машиналық оқытудың төрт заманауи модельдерінің ең тиімдісі тестілеу жиынтығында F1 шамасы 97,22%-ға тең дәлдікке қол жеткізді (ISSAI, 2021).

Мемлекеттік тілді оқытуда жасанды интеллект бағдарламаларын қолданудағы негізгі тенденциялар мен сын-қатерлерді қарастыру нәтижесінде келесі тұжырымдар жасалды:

1. Тілді оқытуда жаңа технологияларды дамыту және қолдану. Зерттеу нәтижелері қазіргі жасанды интеллект бағдарламалары тілді тиімді оқытудың бірегей мүмкіндіктерін ұсынатынын көрсетеді. Жасанды интеллект негізіндегі тілдік тьюторлар, бейімделген білім беру платформалары-оқытудың сапасы мен нәтижелерін жақсартатын инновациялық құралдардың жетіспеушілігі;

2. Тілді оқытуда ЖИ бағдарламаларын қолданудың артықшылықтары мен шектеулері.

Зерттеу нәтижелерін талқылау білім берудің қолжетімділігін арттыру, оқу процесін жетілдіру, бағалауды Автоматтандыру және кері байланыс сияқты тілді оқытуда жасанды интеллект бағдарламаларын пайдаланудың бірқатар артықшылықтарын көрсетеді. Сонымен қатар, оқыту сапасын мұқият бақылау қажеттілігі, этикалық және деректердің құпиялылығы, сондай-ақ жасанды интеллект бағдарламаларының контекст пен адам эмоцияларын түсіну қабілетінің шектеулі болуы сияқты шектеулерді ескеру қажет;

3. Жасанды интеллект бағдарламаларының даму бағыттары. Ұсынылған деректер мен қорытындыларды талқылау нәтижесінде мақала сонымен қатар тілді оқытуда жасанды интеллект бағдарламаларын қолдану саласындағы әрі қарайғы зерттеулер мен даму бағыттарын белгілейді. Бұл тілді оқытудағы әр түрлі ЖИ әдістерінің тиімділігі мен тиімді мәселелерін терең зерттеуді, жаңа технологиялар мен құралдарды әзірлеуді және білім беруде ЖИ қолданумен байланысты әлеуметтік және этикалық мәселелерді талдауды қамтиды;

4. Контекст пен адамның эмоциясын түсіну қабілеті шектеулі. Тілді оқытудағы ЖИ бағдарламаларының негізгі кемшіліктерінің бірі-олардың контекст пен адам эмоцияларын түсіну қабілетінің шектелуі. Адам тәрбиешілерінен айырмашылығы, жасанды интеллект бағдарламалары ирония, сарказм

немесе мәдени контексттер сияқты тілдің нюанстарын тануда қиындықтарға тап болуы мүмкін, бұл кері байланыста қате түсіндірулер мен қателіктерге әкелуі мүмкін;

5. Техникалық шектеулер мен қателер. Жасанды интеллект бағдарламалары техникалық шектеулер мен қателіктерге ұшырайды, бұл оқу сапасына теріс әсер етуі мүмкін. Мысалы, Машиналық оқыту алгоритмдерінің дұрыс жұмыс істемеуі студенттердің жазбаша жұмысын дұрыс бағаламауға немесе дұрыс емес кері байланыс беруге әкелуі мүмкін, бұл олардың оқу процесіне зиян тигізуі мүмкін;

6. Технологияға тәуелділік және ресурстардың қол жетімділігі. Тілді оқытуда AI бағдарламаларын қолдану технологияға және ресурстардың қол жетімділігіне тәуелділікті тудыруы мүмкін. Мысалы, жекелендірілген білім беру платформаларын пайдалану жоғары жылдамдықты интернетті және компьютерлерге немесе смартфондарға қол жетімділікті қажет етеді, бұл ресурстары шектеулі студенттер үшін қиындық тудыруы мүмкін.

ЖИ бағдарламалары тілді оқытудың сапасы мен тиімділігін жақсартуға перспективалы мүмкіндіктер береді. Олар бағалау және кері байланыс процестерін автоматтандыруға, оқу процесін жекелендіруге және оны интерактивті элементтермен байытуға қабілетті. Тілді оқытуда ЖИ бағдарламаларын қолданудың білімге қол жетімділікті арттыру, оқытуды даралау және нәтижелерді жақсарту сияқты артықшылықтары бар. Дегенмен, оқыту сапасы мен деректердің құпиялылығын мұқият бақылау қажеттілігі сияқты шектеулерді де ескеру қажет. Тілді оқытуда жасанды интеллект бағдарламаларын қолдануды одан әрі дамыту және зерттеу әр түрлі жасанды интеллект әдістерінің тиімділігін терең зерттеуді, жаңа технологиялар мен құралдарды әзірлеуді, сондай-ақ білім беруде жасанды интеллектті қолданумен байланысты әлеуметтік және этикалық мәселелерді талдауды талап етеді. Осылайша, жүргізілген зерттеу негізінде тілді оқытуда жасанды интеллект бағдарламаларын қолданудың маңыздылығы мен әлеуеті, сондай-ақ олардың тиімділігі мен әлеумет-

тік маңыздылығын арттыру үшін осы салада одан әрі зерттеу және дамыту қажеттілігі туралы қорытынды жасауға болады.

Әдебиеттер тізімі

1. Жасанды интеллект қазақша сөйлей бастайды — «Тіл-Қазына» орталығының директоры. <https://informburo.kz/kaz/newskaz/zasandy-intellekt-qazaqsa-soilei-bastaidy-til-qazyna-ortalygynyn-direktory>

2. Қ.К. Тоқаев. Халық бірлігі және жүйелі реформалар — ел өркендеуінің берік негізі. Мемлекет басшысы 2021 жылғы 1 қыркүйектегі Қазақстан халқына Жолдауы.

Ақылды жүйелер мен жасанды интеллект институты (ISSAI) <https://issai.nu.edu.kz/>

3. Hockly, N. (2023). Artificial Intelligence in English Language Teaching: The Good, the Bad and the Ugly. RELC Journal, 0(0). <https://doi.org/10.1177/00336882231168504>.

4. Hockly, N. (2023). Artificial Intelligence in English Language Teaching: The Good, the Bad and the Liu MingYang. Application and Research on Foreign Language Teaching in the Context of Digital Transformation [J]. SHS Web of Conferences, 2023, 159. DOI:10.1051/SHSCONF/202315901011.

5. Ma, L. (2021). An Immersive Context Teaching Method for College English Based on Artificial Intelligence and Machine Learning in Virtual Reality Technology. Mob. Inf. Syst., 2021, 2637439:1-2637439:7 Stephan Raaijmakers. October 2022 ISBN 9781617295447 296 page Deep Learning for Natural Language Processing.

6. «Speech Lab» компаниясы <https://speechlab.kz>

**Жансулу Жарылкасыновна
СУЛТАНБЕКОВА,**

**«Д.А. Қонаев атындағы №1
қазақ орта мектеп»**

**МКМ қазақ тілі мен әдебиеті
пәнінің мұғалімі.**

**Қонаев қаласы,
Алматы облысы.**

Қазіргі қоғамдағы жарнаманың жеткіншектерге теріс әсерін азайтудағы ата-ана мен педагог ынтымақтастығы

Аннотация. Бұл мақалада қазіргі қоғамдағы жарнаманың жастарға әсерін азайтудағы ата-ана мен педагогтардың бірлескен әрекеттерінің маңыздылығы қарастырылады. Жарнама жастардың құндылықтарына, мінез-құлқына, психологиялық дамуына, тіпті өзін-өзі бағалауына айтарлықтай әсер етеді. Сондықтан жасөспірімдерді жарнаманың теріс ықпалынан қорғауда ата-ана мен педагогтардың үйлесімді ынтымақтастығы маңызды рөл атқарады. Мақалада жарнаманың жасөспірімдерге тигізетін теріс әсерлері талданып, ата-аналар мен педагогтардың жастарды медиа сауаттылыққа, сыни ойлауға және дұрыс құндылықтарды қалыптастыруға бағытталған шаралар мен оларды ұйымдастырудың әдіс-тәсілдері мен формалары талқыланады. Сонымен қатар, ата-аналар мен педагогтардың балаларға жарнаманы сыни тұрғыдан қабылдауға үйрету тәсілдері мен олардың өздігінен шешім қабылдау дағдыларын дамытудағы рөлі қарастырылады. Бұл бірлескен іс-әрекеттер жасөспірімдерге тұтынушылық мәдениетке қарсы тұруға және шынайы өмірлік құндылықтарды қалыптастыруға көмектеседі.

Негізгі сөздер: жарнама, жеткіншектер тәрбиесі, медиа сауаттылық, тұтынушылық мәдениет.

Аннотация. В данной статье рассматривается важность сотрудничества родителей и педагогов в снижении влияния рекламы на молодежь в современном обществе. Реклама оказывает значительное влияние на ценности, поведение, психологическое развитие молодежи и даже на их самооценку. Поэтому согласованное сотрудничество родителей и педагогов играет важную роль в защите подростков от негативного воздействия рекламы. В статье анализируются негативные последствия рекламы для подростков, а также обсуждаются методы и формы, с помощью которых родители и педагоги могут способствовать развитию у подростков медиаграмотности, критического мышления и правильных ценностей. Кроме того, рассматриваются способы обучения детей критическому восприятию рекламы и роль родителей и педагогов в развитии у них навыков самостоятельного принятия решений. Эти совместные действия помогают подросткам противостоять культуре потребления и формировать истинные жизненные ценности.

Ключевые слова: реклама, воспитание подростков, медиаграмотность, культура потребления.

Abstract. This article examines the importance of cooperation between parents and educators in reducing the influence of advertising on youth in modern society. Advertising significantly impacts the values, behavior, psychological development, and even the self-esteem of young people. Therefore, coordinated cooperation between parents and educators plays a crucial role in protecting adolescents from the negative effects of advertising. The article analyzes the negative consequences of advertising on adolescents and discusses the methods and forms through which parents and educators can help develop media literacy, critical thinking, and proper values in youth. Additionally, the article explores ways to teach children to critically perceive advertising and the role of parents and educators in fostering decision-making skills. These joint efforts help adolescents resist consumer culture and shape true life values.

Keywords: advertising, adolescent education, media literacy, consumer culture.

Әлемдік жаһандану жағдайы белгілі бір күресу және білім беру мен тәрбиелеудегі кей-денгейде қоғамның салаларына әсер етіп жат- бір мәселелердің алдын алуда білім беру сала-қаны белгілі. Әсіресе, жаһандану салдарымен сы көлемді жұмыстар жүргізуі қажет. Әлемнің

екінші ұстазы әл-Фараби «Тәрбиесіз берілген білім — адамзаттың қас жауы» демекші, өскелең ұрпаққа тәрбие арқылы білім беру — өзгермелі қоғамдағы білім берудің басты міндеті болып отыр.

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев «Әділетті Қазақстан — Адал азамат» атты II Ұлттық құрылтайда сөйлеген сөзінде «Әр азаматтың сана-сезімі жаңғыруы қажеттігін, халқымыздың дүниетанымы мен өмірлік ұстанымдары өзгеруге тиіс екендігін, әйтпесе басқа реформаның бәрі бекер болатындығын» нақты атап өткен еді. Расында да, өскелең ұрпақтың сана-сезімін, құндылықтар жүйесін, өзін-өзі тәрбиелеу негіздерін, ақпараттарға сыни көзқарас танытуын және т.б. қабілеттерін дамытудың нәтижесінде ғана мемлекет болашағына аландамауымызға негіз болар еді. Осы мақсатқа жету үшін, білім беру саласы өскелең ұрпақтың санасына кері әсер етуі мүмкін әртүрлі факторларды анықтап, оларға қарсы «иммунитет» қалыптастырудың сан түрлі тәсілдерін анықтауда. Бір қарағанда байқалмайтын, бірақ уақытында профилактикалық жұмыстар жүргізбесе, үлкен қасіретке бастауы мүмкін факторлардың бірі — жарнама.

Бүгінгі күні жарнама адамдардың, әсіресе балалар мен жасөспірімдердің санасына әсер етудің белсенді құралына айналды. Сондай-ақ ол әлеуметтік-мәдени құбылыс ретінде әлеуметтану, мәдениеттану, филология, экономика, психология, педагогика саласындағы ғалымдардың қызығушылығын тудырды. Педагогика және психология аясындағы ғалымдар жарнаманың тәрбиелік әсеріне жан-жақты талдау жүргізуде. Мысалы орыс ғалымы А.Н. Лебедев өзгермелі әлемдегі жарнама коммуникациясының психологиясына диссертациялық зерттеу еңбегін жазды [1]. Жарнама туралы педагогикалық зерттеулерге А.А. Левицкаяның жарнаманың балаларға тәрбиелік әсерін зерттеу жұмысын [2], ал психологияда Ж. Баймырзаева, Н. Назарова, Р. Акедилова, С. Бапаева, С. Бердібаева және т.б. отандық авторлардың мақалаларын қарастыруға болады.

Жеткіншектер жарнамаларды, көбінесе, әлеуметтік желілерде кездестіретіні белгілі. Жарнаманың әсері жастардың психологиялық және әлеуметтік дамуына тікелей ықпал етеді. Мәселен, жарнамаларда жиі кездесетін тұтынушылық мәдениет пен тартымды өмір салтына басымдық беру жасөспірімдердің өздерін бағалауы мен мақсаттарына теріс әсерін тигізуі мүмкін. Жарнама көбінесе сыртқы келбетке, сәнге, материалдық құндылықтарға, танымалдылыққа және әлеуметтік мәртебеге негіздел-

гендіктен, жасөспірімдер арасында теріс стереотиптер мен жалған идеалдарды қалыптастырады. Нәтижесінде жастар өздерінің шынайы қажеттіліктерін түсінбей, әлеуметтік және психологиялық қысымға ұшырауы мүмкін.

Жарнама жеткіншектердің эмоцияларына қатты әсер ете отырып жас ұрпақтың дүниетанымын қалыптастыруға тікелей әсер етеді. Д. Рисман айтпақшы, «жарнаманың негізгі функциясы — балаларды «кәсіби білікті тұтынушы болуға дайындау» [3]. Жеткіншектердің «маркетинг құрбаны» болмауы үшін олардың жарнамаға сыни көзқарасын дамытуды тәрбие үдерісіне енгізу қажет. Тәрбие процесі бір жақты ғана жүзеге асатын үдеріс емес, оқушыларды тәрбиелеу процесінің субъектілері бірлесе жұмыс атқарғанда ғана нәтижеге жетуге болады. Бұл тұста, жарнаманың жасөспірімдерге теріс ықпалының алдын алуда ата-аналар мен педагогтардың ынтымақтастығы ерекше маңызға ие. Себебі, жасөспірімдердің әлеуметтенуіне, өмірлік құндылықтары мен өмір сүру салтына әсер ететін жарнамалардың теріс ықпалын азайтуда, баланың дұрыс дамуына жауапты тұлғалар ретінде, ата-ана мен педагогтардың рөлі ерекше.

Ата-аналар мен педагогтардың ынтымақтастығы — оқушыларды тәрбиелеу және оқыту, дамыту, әлеуметтендіру үдерісінде ата-аналар мен білім беру мекемелері қызметкерлерінің, әсіресе педагогтардың өзара әрекеттесуі мен бірлесе жұмыс істеуі. Мұндай ынтымақтастық жеткіншектердің ақпаратты сын тұрғысынан қабылдауына көмектесіп, жарнама арқылы таратылатын теріс стереотиптерден қорғану қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Ата-аналар тәрбие үдерісінде баланың өмірлік негіздерін қаласа, педагог қызметкерлер өз жұмысын оқушының оқу және әлеуметтік дағдыларын дамытуға бағыттайды (1-сурет).

Жеткіншектерге жарнаманың теріс әсерін азайту мақсатында ата-ана мен педагог арасындағы өзара ынтымақтастық келесідей аспектілер негізінде жүзеге асады:

1. *Тәрбие мақсаттарын келісу.* Ата-аналар мен педагогтар баланы тәрбиелеуде

ортақ мақсаттарға жету үшін оларды бірге анықтап алуы керек. Тәрбиелік мақсаттар өзара келісілсе, балаға деген талаптар мен құндылықтар бірдей болып, жарнама баланың тұлғалық дамуына кері әсер ете алмайды.

2. *Жеткіншектерді тәрбиелеу үдерісінде анықталған мәселелерді бірігіп шешу.*

Жеткіншектің мінез-құлқында тұтынушылық қажеттіліктер байқалып, «трендтегі» жарнамалар әсерінен оқуында, құрдастар то-

бында, бос уақытын өткізу ұйымдарында мәселелер туындаған жағдайда, ата-аналар мен педагогтар мәселені шешудің ортақ жолдарын іздеп, бірлесе әрекет етеді.

1-сурет. Өзара ынтымақтастықтағы ата-ана мен педагог рөлі

3. *Бірлескен іс-шаралар ұйымдастыру.* Мектептерде ата-аналармен бірлесіп

өткізілетін семинарлар, тренингтер мен ашық сабақтар арқылы балаларды жарнаманың ықпалынан қорғау жолдарын қарастыруға болады. Бұл іс-шаралар ата-аналар мен педагогтарға бірлескен тәрбие беру стратегияларын талқылауға мүмкіндік береді.

4. *Ашық коммуникация жасау.* Ата-аналар мен педагогтар жеткіншектерді

тәрбиелеу мен білім беру процесінде өзара тығыз қарым-қатынаста болуы керек. Олар жасөспірімдердің жарнамалық ақпаратты қалай қабылдап жатқанын талқылап, олардың көзқарастарын түзетіп отыруы қажет. Мектеппен ата-ана арасындағы осындай ашық байланыс балалардың дамуына әсер ететін барлық аспектілерді назарда ұстауға мүмкіндік береді.

5. *Құндылықтарды бірлесе қалыптастыру.* Ата-ана мен педагог жасөспірімдерге дұрыс

құндылықтарды үйретуде бір мақсатқа сай жұмыс жасауы тиіс. Егер ата-ана мен мектеп бір бағытта тәрбиелік жұмысты үйлестірсе, балалардың шынайы құндылықтарды қабылдауы жеңіл болады. Біріккен күш-жігермен олар балалардың жарнамадағы теріс құндылықтар мен тұтынушылық идеалдарды қабылдамауын қамтамасыз етеді.

6. *Медиа сауаттылықты дамыту.* Ата-ана мен педагогтар балаларға ақпаратты сын тұрғысынан қабылдау мен талдау дағдыларын үйрету арқылы жарнамаларға сауатты түрде қарауды үйретеді.

Жеткіншектерге жарнаманың теріс әсер етуінің алдын алуда ата-аналар мен педагогтардың ынтымақтастығын олардың бетпе-бет кездесіп, жеткіншектің оқу үлгерімі, мінез-құлқы және дамуы туралы әңгімелесуі негізіндегі жеке кездесулер, тәрбие үдерісінде анықталған мәселелердің ортақ шешімін та-

буға арналған дөңгелек үстел, ата-аналар жиналысы сияқты әдістер мен уақытында тиімді байланыс жасауға мүмкіндік беретін телефон және мобильді қосымшалар мен онлайн платформалар (мысалы, Google Classroom, Google Meet, ClassDojo, Zoom) сияқты тәсілдер арқылы жүргізуге болады. Мектеп пен ата-аналар арасындағы байланысты жақсартуға арналған арнайы қосымшалар немесе платформалар

ата-аналардың сабақтарға қатысып, балалардың жетістіктерін қадағалап отыруына мүмкіндік береді.

Өзара ынтымақтастық ата-аналар жиналысы, ашық сабақтар, ата-ана мен балалардың қатысуымен өтетін іс-шаралар, педагогикалық кеңестер мен тренингтер, ата-аналар комитеті, жеке кеңес беру және т.б. формаларда жүзеге асады (1-кесте).

1-кесте. Жеткіншектерге жарнаманың теріс әсерін азайтуда ата-аналар мен педагогтардың ынтымақтастығын ұйымдастыру формалары

№	Өзара ынтымақтастық формасы	Сипаттамасы
1	Ата-аналар жиналысы	Мектептегі оқу жылында бір не бірнеше рет өткізіліп, ата-аналарға мектептің оқу бағдарламасы, тәрбие шаралары және балалардың жетістіктері туралы хабар беріледі. Мұндай жиналыстар ата-аналар мен педагогтар арасындағы байланыс орнатуға және ортақ мәселелерді шешуге мүмкіндік береді.
2	Ашық сабақ	Ата-аналарды сабақтарға қатысуға шақыру арқылы педагогтар баланың оқу процесі мен оның жетістіктерін нақты көрсете алады. Ашық сабақтар ата-аналарға білім беру әдістерімен танысып, баланың мектептегі үлгерімін тікелей бақылауға мүмкіндік береді.
3	Ата-аналар мен балалардың қатысуымен өтетін іс-шаралар	Мектеп қабырғасында түрлі мәдени, спорттық және тәрбиелік іс-шаралар («Отбасылық спорттық жарыстар», «Ашық есік күні», «Мектептегі мерекелер») өткізу арқылы ата-аналар мен балалардың қатысуын қамтамасыз ету. Бұл іс-шаралар арқылы ата-аналар мектеппен белсенді қарым-қатынас орнатып, баланың ортада өзін қалай ұстайтынын көре алады.
4	Педагогикалық кеңестер мен тренингтер	Ата-аналарға арналған семинарлар мен тренингтер ұйымдастыру арқылы балаларды жарнаманың теріс ықпалынан қорғануға тәрбиелеу және оны оқыту әдістері туралы ақпарат беруге болады. Мұндай шаралар ата-аналарға балалардың дамуы мен тәрбиесіне қатысты мәселелерді кәсіби көзқараспен қарауға көмектеседі.
5	Ата-аналар комитеті	Ата-аналар комитеті білім беру мекемесіндегі оқу және тәрбие үдерісіне белсене қатысу арқылы мектепте түрлі іс-шараларды ұйымдастыруға және өткізуге көмектесе отырып, ата-аналар мен мектеп әкімшілігі арасындағы байланысты нығайту мақсатында жұмыс істейді.
6	Жеке кеңес беру	Мектеп педагогтары мен психологтары ата-аналарға баланың мінез-құлқы немесе оқудағы қиындықтары бойынша жеке кеңес беріп, нақты ұсыныстар ұсына алады. Мұндай кеңестер ата-ана мен мұғалімдер арасындағы сенімді қарым-қатынасты нығайтады.

Қазіргі қоғамда жарнама жасөспірімдерге терең әсер етіп, олардың мінез-құлқына, өмірлік құндылықтарына оң және теріс ықпал етуі мүмкін. Жастарды жарнаманың теріс ықпалынан қорғауда ата-ана мен педагогтардың бірлескен жұмысы өте маңызды. Бұл ынтымақтастық арқылы жасөспірімдерге дұ-

рыс құндылықтарды бойына дарытып, медиа сауаттылықты дамыту, сондай-ақ сыни ойлау дағдыларын қалыптастыруға болады. Жарнаманың теріс әсерін азайту арқылы жастардың дамуы үшін қолайлы жағдайлар жасалып, олар өздерін қауіпсіз сезініп, шынайы өмірлік құндылықтарға негізделген қоғамның толық-

канды мүшесі болып қалыптасуына ықпал ете аламыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1 Лебедев А.Н. Психология рекламной коммуникации в изменяющемся мире: дис. ... д-ра психол. наук. — М., 2004. — 425 с.
- 2 Левицкая А.А. Ваш ребёнок и реклама. — М.: Информация для всех, 2011. — 98 с.
- 3 Шонесси Дж. Конкурентный маркетинг:

стратегический подход. — СПб.: Питер, 2001. — 864 с.

Амандық НҰРСЕРІК,
Әл-Фараби атындағы
Қазақ ұлттық университеті
Әлеуметтік педагогика және өзін-өзі тану
мамандығының 2-курс магистранты.
Ғылыми жетекшісі:
пед.ғ.к., доцент С.С. ҚОҢЫРБАЕВА,
Алматы қаласы.

Енесін дәріптеген келін

Өз басым жастықпен «Жаксы келін енесінің топырағынан жаратылады» дегенді жиі естігенмен, оның ішкі мәніне көп үніле бермейтінмін. Өзімнің шәкіртім, *Жанат Алдабергемқызын* 30 жылдан кейін кездестіріп, пікір алысқан кезде дана халқым бекер айтпайтындығына куә болдым.

Өйткені Жанат екі сөзінің бірінде өзінің анасынан да жақын болып, жақсы көрген енесін, марқұм Шарай Батырбаеваны мақтаныш етіп отыратындығын байқадым. Бұл ене мен келін арасындағы өзара үйлесімділік, жарасымдылық, сыйластық кез-келген адамның уысына түсе бермейтін бақыт екендігін дәлелдей түсті. Айтқан әңгімесін өз басым әркез сүйсіне де қызыға тыңдап, келген жеріне адал келінге бас иіп, тәнті боламын.

Ұстаз ретінде ерекше атап өтетінім — бұл Жанаттың ұстазға, үлкенге деген құрметі. Бұрынғы Гурьев педагогикалық институтында оқытушы болып жұмыс істеген кездері алдымыздан бірнеше мың түлектер шықты. Солардың ішінен бірінші болып Ақтауға келген сапарымды естіп, іздеп келген шәкіртіме ризашылығым шексіз. Алғашқы кездесу күні уақыттың кеш болып кеткеніне қарамастан, «апай, үйге жүріңіз, қызыл балық бар, дастарханым дайын, келінім өзім сияқты қонақжай, тәрбиелі жердің қызы» деп қонаққа шақырумен болды. Біз әрине, қонақжайлығына, ақкөңілділігіне, ашықтығына риза болып, алғысымызды жаудырып жаттық. Сол кезде институт бітіргенімізге 35 жылдық кездесуге келген группалас қыздарымның біреулерін әуежайға, екіншілерін темір жол вокзалына Данияр

баласының машинасымен шығарып салып, барлық қыздардың ризашылығына бөленіп, алғысын алған еді. Сол кездесу бізді бір-бірімізбен табыстырып, кейін хабарласып тұруымызға үлкен себепші болды.

Екінші кездесуіміз келесі жылы осы Ақтау қаласындағы демалыс кезінде қауыштық. Алдын ала хабарласып, үйден дәм татып кетіңіз деген шын ниетінен аттап өте алмадық. Маза-ланба десек те, мол дастарханын жайған Жанат бізді келіні Ләззат екеуі құшақ жая қарсы алды. Студенттік кезде де қашанда көшті бастап жүретін топ басшысы Жанат бұл кездесуге де бірнеше группалас қыздарын Атыраудан, Оралдан және сол Ақтау маңындағыларды жинаған екен. Жоғары оқу орнын бітіргеннен кейін бір-бірімізді көрмегендіктен ерекше сағынышпен қауысып, өте жақсы пікір алмасып, ой бөлістік. Өзім балықтың отаны—Атыраудан болсам да соңғы кездері қолға түсе бермейтін, бекіре балығынан дәмді етіп дайындалған Жанаттың бесбармағының дәмі әлі күнге дейін аузымыздан кетпейді. Осы кездесуімізде бізге Шарай Батырбаева «Түбектен шыққан тұңғыш журналист қыз» атты енесіне арналған естелік кітабын ұсынған еді. Кітаптың мазмұнына үніле келе және ардақты да дана апамыздың өткен өмір жолымен, артына қалдырған мұрағат қаздарымен таныса отырып, өз пікірімді ұсынууды жөн санадым.

«Текіден текті туады, тектілік тұқым қуады» дегендей, Ерменбет бидің ұрпағынан тараған Шарай Батырбайқызының өмір жолы кім-кімге де үлгі екені сөзсіз. Жолдың қашықтығына, қиындығына қарамастан 1955 жылы

АЛДАБЕРГЕРОВА
Жанат Алдабергеровна
Ақтау қаласы, № 14 орта мектеп

Бастауыш сыныптың I санаттағы мұғалімі. Педагогикалық еңбек өтілі – 24 жыл. Көп ізденетін, үнемі жаңалыққа жаны құмар ұстаз. Республикалық, облыстық сайыстарда орындар алып, алдығы қатарларда көрініп жүрген шағармашыл ұстаз. Қалалық пәнаралық сабақтар байқауында IV орынға ие болды. Республикалық ғылыми-практикалық конференцияда «Сен, адам, табиғатты сүй!» бейнефильмдер байқауында III орынды иеленді. Ақтау қалалық білім бөлімінің Құрмет грамотасы, қалалық кәсіподақ ұйымының грамотасымен марапатталған. «Манғыстау мұғалімі», «Ақтау ақпары», республикалық «Қол-легі» басылмаларында ашық сабақтары, мақалалары жарияланды. Оқушылары республикалық, облыстық қалалық сайыстардың жеңімпаздары. Республикалық «Русский медвежонок» сайысында Шыныбаева Апель III орын, қалалық мөнерлеп оқу сайысында Айтбай Ақнұр II орын, Жексенбай Қуандық I орын, қалалық бастауыш сыныптар олимпиадасында Жансүгіров Алинұр I орын алып, облыстық олимпиадада «Жетістігі үшін» дипломымен марапатталды, қалалық сурет байқауында Амандық Айбек I орын, «Бастау» математикалық турнирінде Мырзабай Нұргүл III орынды иеленді.

ТОКСАНБАЕВА
Нурбіке Бақтыбайқызы
Бейнеу ауданы, Бораңкүл ауылы,
Опный орта мектебі

Математика пәні мұғалімі. Өз пәні бойынша терең теориялық білімін практикамен ұштастыра білетін білімді де білікті маман. Ол өзінің ұстаздық шеберлігін заман талабына сай үнемі шыңдап отырады. Нурбіке Бақтыбайқызының оқу үлгісінегі басты мәселесі – оқушылардың өз бетінше жұмыс істеуін деңгейлік тапсырмалар арқылы ұйымдастыру. 2010 жылы Ақтау қаласынан «Құрылымдық – білім сапасының көрсеткіші» тақырыбында білім жетілдіру курсынан өтті. Ж. Карабаевтың «Денгейлеп оқыту технологиясы» қолдана отырып, электрондық оқулықтарды өз сабақтарына қолдана біледі. Аудандық аңыз кеңесінде «Математика сабағында деңгейлеп оқыту үлгісін қолдану» тақырыбында баяндама, бірнеше ашық сабақтар өткізген. Оқушылары «Кенгуру», «Ақбота» сайыстарына қатысты. 2008 жылы аудандық білім беру бөлімінің Құрмет грамотасымен, 2012 жылы «Нұр Отан» ХДП БАФ АЛғыс атымен марапатталған.

ИШАНОВ
Әбілхайыр
Бейнеу ауданы, Бораңкүл ауылы,
Опный орта мектебі

I санатты дене тәрбиесі пәні мұғалімі. Мұғалімнің алдына қойған мақсаты: «Оқушылардың дене тәрбиесіне деген қызығушылықтарын оята отырып, ұлттық спорт ойын түрлерін сабақта қолдану». Ә. Ишанов әр сабағында салауатты өмір салтын ұстануға оқушыларын баули отырып, түрлі спартакиада, жарыс, байқауларға қатыстырып, спорт шыңна көтерілуіне бағыт береді. Шәкірттері волейбол, баскетбол, футбол, қазақша күрес, дзюдо, жеңіл атлетика сияқты спорт түрлерінен облыстық жарыстардан көрініп келеді. 2009 жылы Павлодар қаласында жасөспірімдер арасында өткен қазақша күрестен 81 келі салмақ дәрежесіндегі белдесуде шәкірті И. Нұрмағанбетов III орынды жеңіп алды, «Спорт шеберлігіне үміткер» атанды. Бапкер Ә. Ишанов әлі де жеңіс биігінен көрінетін жас талағайларды тәрбиелеуде биік шыңдардан көрінеді. Ерен еңбегі бағаланып, 2012 жылы Бейнеу аудандық білім бөлімінің Құрмет грамотасымен марапатталды.

104

сонау Маңғыстаудан түйеге, ат арбаға мінгесіп Алматыға жетіп, қалайда өзінің қалаған мамандығына түсу арманына жете білді. Бұл әрине, өзіне тән білімге деген ерекше құштарлығын, қойған мақсатына жетпей қоймайтын қайсарлықтың, шыдамдылық пен сабырлықтың, ақылдылықтың белгісі екеніне көз жеткізе аламыз. Бұндай қасиеттер тек батыстың, оның ішінде 362 әулиенің қасиетті мекені Маңғыстаудың ұл-қыздарының рухына тән десек, асыра айтпағандық деп есептеймін.

Адамзат баласының ғұмыры қысқа болғанымен, артында өнегелі істер қалдырып, белгілі бір саланы мықты меңгеріп, өзі өмірден өтсе де, еңбегі мен қызметі, айналасына деген қамқорлығы мен жақсылығы, жылылығы естен кетпейтін адамдардың бар екендігі хақ. Сондай зиялы адамдардың қатарынан Маңғыстау түбегі қыздарының арасынан шыққан алғашқы журналист – Шарай Батырбайқызын көру біз үшін ерекше қуаныш. Ол кісінің өткен өмір жолын саралай келе, өз кәсібінің аса шебер маманы ғана емес, адал дос, жар, сүйікті де ардақты ана, ақылды келін және дана ене ретінде сан қырынан тани аламыз.

Мен Жанаттың ұстазы ретінде Шарай Батырбайқызының келінге деген жағымды көзқарасқа толы пейілін, ыстық ықыласқа

бөленген қарым-қатынасын, тәрбиелік қамқорлығын арнайы атап өткім келеді. Жанат үнемі келін болып түскеннен бастап, Жанатжан атанғандығын, ерекше мейірімге бөленіп, ол кісінің аналық жылуын сезінгендігін айтудан жалықпайды. Сондықтан да өзін жұмыстастары да әзілдеп, «енесін мақтайтын келін» деп атайтындығы да тектен тек еместігін сезіндім. Бұл орайда, Шарай Батырбайқызының келінге құрмет көрсету арқылы болашақ ұрпақ тәрбиесіне де өзінің қомақты үлесін қосқандығын түсінеміз.

Сондай-ақ, апамыздың қызы Ләззат Әбжетқызы анасының жолын жалғастырып, «Ақпарат саласының үздігі», «Қазақ газеттері» медиахолдингі

басшыларының бірі лауазымдық қызметін абыроймен атқарған білікті маман екен. Ал Шарай апамыздың күйеу баласы Сағи Ноғайбаев – мұхит пен теңізді асып, самғап ұшып жүрген жоғары деңгейдегі ұшқыш. Осы жолдасының аспандағы биіктіктерді бағындырып, кәсіби біліктілігін алаңсыз шыңдауына жағдай жасап, отбасының берекесін асқақтата білген, әрине, Ләззат Әбжетқызы. Бұл орайда, «Жетістікке жеткен ер адамның артында ақылды әйел тұрады» деген нақыл сөздің шешімі табылғандай болады және оның түп қазығы – анасынан дарыған даналық екендігіне куә боламыз.

Меніңше, «келіні жақсының керегесі алтын» дегендей, Жанаттай келіннің түсуі де Шарай Батырбайқызы үшін бақыт деп есептеймін. Өйткені Жанат та текті жерден шыққан, зиялы әулетте тәрбиеленген бала. Әке-

сі Құрмашев Алдаберген – білім саласының ардагері, Қазақ ССР-нің халық ағарту ісінің озық қызметкері, «ҚР білім беру ісінің үздігі» төсбелгісінің және «Құрмет белгісі» орденінің, «Еңбек Ардагері», «Ерен еңбегі үшін» медалдарының иегері, еңбегі сіңген ардақты зейнеткер. Анасы Туғанбаева Сәния Мағұрқызы – 7 баланы дүниеге әкеліп, медсестра-фельдшер қызметінен зейнеткерлікке шыққан «Ардақты ана». Жастайынан әкесінің мектеп директоры қызметімен байланысты күні-түні ағылып келіп жататын қонақтарды анасының қабақ шытпай қарсы алып, мол дастарханын жаятындығын көріп өссе, ал бауырына басқан әжесі – Тауасарова Ілгек Дәулетбайқызының ақыл-кеңесін құлағына құйып өсті. Жаста-

йынан отбасындағы ұлттық тәлім-тәрбиенің құндылықтарын бойына сіңіріп өскен Жанат зерек те ақылды және әкесі мен әжесінің өздеріне тартқан сүйікті қызы болып өсті.

Текіден қыз алсаң, ошағың сөнбейді дегендей, оның қашан да тез арада жайылатын берекелі мол дастарханын, қонақжайлығын, ақкөңілділігін, жоғары адамгершілігін, үлкенге, ұстазға деген ерекше құрметін сөзбен жеткізу мүмкін емес. Бұл ең алдымен, әжесінің ақылымен, ананың ақ сүтімен дарыған қасиет, өнегелі отбасында алған тәрбие, тектіліктің нышаны деп түсінем.

Жанатпен жақын араласа келе, оның бойында марқұм енесінің көп қасиеттері дарығандығын және енесінің берген ақ батасы қа-

был болып жатқандығын мойындаймыз. Бұл орайда, жол апатынан аман қалып, денсаулығы сыр берген қиын кезде де өзінің ерік-жігерімен, қайсарлығымен өзін-өзі жеңе білгендігі әрине, ерлік деп атауға тұрарлық.

Қазіргі таңда жолдасы Айкен екеуінің құрған отбасы – өз жемісін беріп отырған үлгілі де аса құрметке ие отбасы. Соның ішінде өзі де үлкен баласы Нұрболының келіншегін, яғни келінін қызындай бауырына басып отырған дана ене. Кәсіби жұмысында бастауыш мұғалімі қызметін абыроймен атқарып және ата-аналардың, шәкірттерінің ыстық ықылас-тілектеріне бөленіп жүрген құзыретті педагог. Мен Жанатты «жанып тұрған Жанат» деп атап кеттім, оған басты себеп – бұл оның бойында жалындап от болып жанып тұрған жоғары адамгершіліктің жалыны.

Сонымен бірге өзімнің атым да Жаннат болғандықтан та болар, бір-бірімізді жалғап тұратын магниттік тартылыс тәрізді байланыс бар екендігін сезінемін. Әке-шешеміз бекер-

ден бекер бізді Жанат, Жаннат деп атамаған болар, бір жерден жарық жұлдыздай жанып, жан-жағына күн шуағындай нұрын төгіп жүрсін деген ниетпен қойған болу керек деген пікірде болдым.

Мен «Ұстаздан шәкірт озса, бұл ұстаздың ең жоғарғы бағасы» деген ұстанымды толық қолдаймын. Бүгінгі жеткен жетістіктерін мың еселеніп, жылдан-жылға толыса берсін, берекелі де бақытты отбасы болып, бала-келіндерінің, туғандардың, шәкірттерінің қуанышына бөлене бер!

Шарай Батырбайқызының рухы қолдап, үлкен белестерді бағындыра беруіңе шын жүректен тілекшімін.

Жаннат Ысмағұлқызы САРДАРОВА,
педагогика ғылымдарының докторы,
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық
университетінің қауымдастырылған
профессоры.
Алматы қаласы.

Функциональная грамотность на уроках математики

Функциональная грамотность на уроках математики в начальных классах – это способность применять математические знания и умения для решения практических задач в реальной жизни. Она включает в себя не только знание математических операций, но и умение интерпретировать и анализировать информацию, делать выводы и принимать решения.

Основные аспекты функциональной грамотности в математике:

Понимание задач: Умение читать и осмысливать условия задач, выделять ключевые данные и понимать, что именно требуется найти.

Применение знаний: Использование математических операций (сложение, вычитание, умножение, деление) для решения задач, связанных с повседневной жизнью (например, расчеты при покупке продуктов).

Анализ информации: Умение работать с графиками, таблицами и диаграммами, чтобы

извлекать нужные данные и делать выводы.

Развитие критического мышления: Сравнение различных способов решения одной и той же задачи, выбор наиболее эффективного метода.

Коммуникация: Умение объяснить свои действия и выводы другим, что способствует лучшему пониманию и закреплению знаний.

Методы формирования функциональной грамотности:

Проектная деятельность: Работа над проектами, связанными с реальными жизненными ситуациями, где ученики применяют математику на практике.

Проектная деятельность в начальных классах, связанная с реальными жизненными ситуациями, является отличным способом развивать функциональную грамотность у учеников. Вот несколько примеров проектов, которые помогут детям применять математику на практике:

1. Создание бюджета класса

• Описание: Ученики планируют бюджет для школьного мероприятия (например, пикника или экскурсии). Они определяют необходимые расходы (еда, транспорт, игры) и собирают информацию о ценах;

• Математические навыки: Сложение, вычитание, умение работать с денежными суммами;

2. Измерения и постройка

Ученики создают макет своей комнаты или школьного класса. Им необходимо измерить размеры, рассчитать площадь и объем, а также спланировать расстановку мебели.

Математические навыки: Измерения, работа с геометрическими фигурами, расчет площади и объема;

3. Проведение опроса. Ученики проводят опрос среди одноклассников или родителей на тему любимых фруктов или игр. Затем они собирают данные и представляют результаты в виде таблиц и диаграмм;

Математические навыки: Сбор и анализ данных, работа с графиками и диаграммами.

4. Разработка меню для кафе. Ученики создают меню для своего кафе, рассчитывают стоимость блюд и напитков, а также разрабатывают акции и скидки.

Математические навыки: Сложение и вычитание, работа с процентами, умение сравнивать цены;

5. Экологический проект. Ученики исследуют, сколько воды уходит на разные нужды (полив, купание, мытье посуды) и разрабатывают рекомендации по экономии воды. Математические навыки: Сравнение количеств, работа с данными, представление информации в виде графиков;

6. Спортивные соревнования. Организация и проведение спортивных игр, где ученики рассчитывают результаты (например, сколько времени заняло выполнение заданий) и анализируют, какие виды спорта наиболее популярны среди участников.

Математические навыки: Сравнение чисел, работа с временными интервалами, представление данных.

Проектная деятельность помогает ученикам не только закрепить математические навыки, но и развить критическое мышление, командную работу и творческий подход к решению задач. Эти проекты делают уроки бо-

лее увлекательными и значимыми, подчеркивая связь математики с реальной жизнью.

Игровые технологии: Использование игр для создания математических ситуаций, требующих анализа и принятия решений.

Игровые технологии — эффективный способ вовлечения детей в учебный процесс и формирования функциональной грамотности в математике. Игры создают мотивирующую среду, где ученики могут практиковать математические навыки, анализировать ситуации и принимать решения. Вот несколько идей игр для начальных классов:

1. Математическое бинго

• Описание: Каждый ученик получает карточку с числами. Учитель называет математическую задачу (например, $5 + 3$), а ученики должны решить её и отметить ответ на карточке. Побеждает тот, кто первым закроет ряд.

• Навыки: Сложение и вычитание, внимание к деталям.

2. Классный магазин

• Описание: Ученики создают «магазин» с товарами (фрукты, игрушки и т.д.), устанавливают цены и используют «деньги» для покупки. Это развивает навыки счёта и управления бюджетом.

• Навыки: Сложение, вычитание, работа с денежными суммами.

3. Геометрический квест

• Описание: Учитель готовит задания, связанные с геометрическими фигурами, размещая их по классу. Ученики ищут фигуры, измеряют их и решают задачи на основе найденных объектов.

• Навыки: Измерения, работа с геометрическими фигурами, анализ.

4. Математические ролевые игры

• Описание: Ученики разыгрывают различные ситуации (например, поход в магазин или поездку на автобусе), где им нужно применять математические навыки: считать деньги, рассчитывать время и расстояние.

• Навыки: Применение арифметических операций, решение задач в контексте.

5. Настольные игры

• Описание: Использование готовых настольных игр, таких как «Монополия» или «Деньги», которые требуют счета и стратегии. Ученики учатся делать финансовые расчёты и анализировать свои действия.

• Навыки: Сложение и вычитание, пла-

нирование и принятие решений.

6. Логические задачи и головоломки

- Описание: Игры типа «Судоку» или «Крестики-нолики» с математическим содержанием. Ученики решают логические задачи, которые требуют анализа и стратегического мышления.

- Навыки: Логическое мышление, анализ, принятие решений.

7. Виртуальные математические игры

- Описание: Использование онлайн-платформ и приложений с интерактивными математическими заданиями и играми. Это позволяет ученикам учиться в увлекательной форме.

- Навыки: Разные математические операции, работа с данными в цифровом формате.

Игровые технологии делают обучение математике более увлекательным и эффективным. Они помогают ученикам развивать важные навыки анализа и принятия решений, создавая при этом положительную атмосферу для обучения.

- Интеграция с другими предметами: Связывание математики с другими дисциплинами (например, естественными науками или искусством) для более глубокого понимания.

Интеграция математики с другими предметами в начальных классах помогает детям увидеть взаимосвязь между различными областями знания, делает обучение более значимым и углубляет понимание математических концепций. Вот несколько примеров интеграции математики с другими дисциплинами:

Математика и естественные науки

- Проект «Изучаем природу»: Ученики собирают данные о растениях или животных (например, высота растений, количество листьев) и представляют их в виде таблиц и графиков.

- Навыки: Сбор и анализ данных, работа с графиками.

Математика и искусство.

- Проект «Геометрия в искусстве»: Ученики создают произведения искусства, используя геометрические фигуры. Например, они могут рисовать мандалы или делать коллажи.

- Навыки: Узнавание геометрических фигур, применение симметрии и пропорций.

Математика и музыка.

- Проект «Ритмы и числа»: Ученики изу-

чают музыкальные ритмы и соотношения, создавая свои ритмические композиции, основанные на математических последовательностях.

- Навыки: Понимание дробей и пропорций, развитие чувства ритма и структуры.

Математика и физкультура

- Проект «Спортивные соревнования»: Ученики измеряют время, затраченное на выполнение различных физических упражнений, и используют полученные данные для анализа (например, кто быстрее пробежал дистанцию).

- Навыки: Измерения, работа с временными интервалами, анализ результатов.

Математика и социальные науки.

- Проект «Опрос среди одноклассников»: Ученики проводят опрос на тему любимых книг или видов спорта и затем анализируют результаты, создавая диаграммы и графики.

- Навыки: Сбор данных, работа с диаграммами, представление информации.

Математика и технологии

- Проект «Создание простого приложения»: Ученики учатся использовать компьютерные программы для создания простых игр или приложений, где необходимо применять математические концепции (например, кодирование).

- Навыки: Логическое мышление, применение математики в программировании.

Интеграция математики с другими предметами делает обучение более комплексным и позволяет ученикам увидеть практическое применение математических знаний. Это способствует развитию критического мышления и творческого подхода, а также повышает мотивацию к учебе.

Работа в группах: Совместное решение задач помогает развивать навыки коммуникации и критического мышления.

Работа в группах на уроках математики в начальных классах не только способствует обучению математическим концепциям, но и развивает навыки коммуникации, сотрудничества и критического мышления. Вот несколько идей для организации групповой работы:

Совместное решение задач

- Описание: Ученики работают в группах над одной задачей, обсуждая возможные подходы к её решению. Они могут записывать свои мысли на доске или большом листе бумаги.

- Навыки: Коммуникация, аргументация, обмен идеями.

Математические диспуты

- Описание: Группы получают разные точки зрения по одной и той же задаче и должны отстаивать свою позицию. Например, как решить задачу несколькими способами и объяснить, какой способ более эффективен.

- Навыки: Критическое мышление, умение слушать и аргументировать.

Проектная работа

- Описание: Ученики выбирают тему (например, бюджет класса или экологический проект) и работают над созданием презентации, в которой используют математические данные и выводы.

- Навыки: Командная работа, презентация идей, анализ данных.

Игры на командообразование

- Описание: Игры, требующие совместного решения задач, например, математические квесты или эстафеты, где команды соревнуются в решении различных задач.

- Навыки: Сотрудничество, стратегическое мышление, работа под давлением.

Параллельное решение.

- Описание: Каждая группа получает разные задачи, которые имеют схожую структуру. После решения они делятся своими подходами и результатами с классом.

- Навыки: Сравнение решений, презентация результатов, обучение друг у друга.

Ролевая игра

- Описание: Ученики берут на себя разные роли (например, учёного, исследователя, бизнесмена) и работают над задачей, используя свою роль для подхода к решению.

- Навыки: Ролевое взаимодействие, разнообразие точек зрения.

Работа в группах на уроках математики способствует не только развитию математических навыков, но и формированию важных социальных навыков. Ученики учатся слушать друг друга, выражать свои мысли, аргументировать свою точку зрения и находить компромиссы, что является важным аспектом их общего развития.

Формирование функциональной грамотности на уроках математики в начальных классах является важной задачей, которая помогает детям не только осваивать математические навыки, но и готовит их к решению жизненных задач.

**Галина Владимировна
ГОЛЬЦЕР,**

учитель начальных классов

**КГУ «Общеобразовательная школа
села Макинка».**

**Район Биржан сал,
Акмолинская область.**

Искусственный интеллект на уроках иностранного языка

Улучшение качества преподавания немецкого языка в школах, включая использование современных технологий и методов, может помочь учащимся более эффективно готовиться к экзаменам. Развитие немецкого языка в школах Казахстана действительно стало важной темой, особенно в контексте миграции и необходимости сдачи экзаменов для получения визы или переезда на постоянное место жительства. Вот несколько аспектов, которые подчеркивают актуальность этой проблемы: экономические и культурные связи: Германия и Казахстан имеют крепкие экономические

связи. Знание немецкого языка открывает новые возможности для школьников в сфере образования.

Искусственный интеллект может значительно обогатить процесс обучения иностранным языкам. Вот несколько способов его применения:

Персонализированное обучение: AI может адаптировать учебные материалы в зависимости от уровня знаний и темпа обучения каждого обучающегося, что делает процесс более эффективным.

Интерактивные упражнения: Chatbots и

приложения могут предложить интерактивные задания, такие как диалоги или тесты, которые помогают учащимся практиковать язык в реальном времени.

Анализ произношения: технологии распознавания речи могут оценивать произношение обучающегося и давать рекомендации по его улучшению. Анализ произношения с помощью технологий распознавания речи может быть особенно полезным при изучении немецкого языка. Вот как это может работать на уроках: оценка произношения: программы могут анализировать произношение школьников, сравнивая его с эталонными образцами. Это позволяет выявлять ошибки в произношении звуков, акцента и интонации.

Индивидуальные рекомендации: на основе анализа AI может давать конкретные рекомендации по улучшению, например, какие звуки требуют большего внимания или какие слова произносятся неправильно.

Практика в реальном времени: школьники могут практиковать произношение новых слов или фраз, получая мгновенную обратную связь. Это позволяет им сразу корректировать свои ошибки.

Задания на повторение: система может предлагать упражнения на повторение слов и фраз, которые вызывают трудности, помогая закрепить правильное произношение. Выбираем с детьми наиболее актуальные и интересные.

Вот несколько заданий для повторения тем немецкого языка, которые применяю на своих уроках.

Словарные карточки. Предлагаю детям создать карточки с трудными словами. На одной стороне пишете слово на немецком, на другой — перевод. Проговаривайте каждое слово вслух.

Диалоги:

Напишите короткие диалоги, используя трудные фразы и слова. Потренируйте их в паре, обращая внимание на произношение.

Произношение отдельных звуков:

Подберите слова с трудными звуками (например, «ch», «ä», «ö») и проговаривайте их. Обратите внимание на артикуляцию.

Песня на немецком:

Находим вместе с детьми песню с текстом, который включает трудные слова. Пойте вместе, это поможет запомнить и улучшить произношение.

Чтение вслух. Предлагаю ученикам:

Возьмите текст из учебника и читайте его вслух, акцентируя трудные слова. Записывайте свое чтение и слушайте, чтобы выявить ошибки.

Игры с словами:

Проводим игру «Скажи наоборот»: один ученик говорит слово на немецком, а другой должен произнести его наоборот или с ошибками. Затем исправляют друг друга.

Заполнение пропусков:

Создаю и предлагаю своим ученикам упражнения с предложениями, где нужно вставить правильные слова. Это поможет закрепить знание слов в контексте.

Эти задания помогут ученикам не только повторить слова и фразы, но и улучшить их произношение!

Интерактивные диалоги: AI может вести диалоги с учащимися, позволяя им практиковать произношение в естественных условиях общения и получать обратную связь.

Вот пример интерактивного диалога для 8 класса на тему «Путешествия». Учащийся может практиковать произношение, а я буду давать обратную связь.

AI: Hallo! Wo möchtest du reisen?

Ученик: Ich möchte nach Deutschland reisen.

AI: Das klingt spannend! Warum möchtest du nach Deutschland reisen?

Ученик: Ich möchte die Kultur sehen und die Sprache lernen.

AI: Sehr gut! Welche Stadt möchtest du besuchen?

Ученик: Ich möchte Berlin besuchen.

AI: Berlin ist eine tolle Stadt! Was möchtest du dort machen?

Ученик: Ich möchte das Brandenburger Tor sehen und das Museum besuchen.

AI: Super! Hast du schon eine Reise geplant?

Ученик: Ja, ich plane, im Sommer zu reisen.

AI: Klasse! Denk daran, deine Reisevorbereitungen rechtzeitig zu machen. Möchtest du noch etwas über die deutsche Kultur wissen?

Обучающиеся могут повторять, исправлять или задавать дополнительные вопросы. Это поможет им не только практиковать произношение, но и улучшить навыки общения на немецком языке.

Игровые элементы. Включение элементов геймификации в практику произношения мо-

жет сделать обучение более увлекательным, например, в виде конкурсов на лучшее произношение.

Таким образом, технологии распознавания речи могут значительно улучшить качество обучения и помочь школьникам уверенно использовать немецкий язык в разговоре.

Доступ к ресурсам: AI может помочь в поиске и рекомендациях материалов, таких как статьи, видео и подкасты, соответствующих интересам и уровню учащихся.

Обратная связь: AI-системы могут предоставлять мгновенную обратную связь по письменным заданиям и заданиям на понимание, что позволяет учащимся быстро учиться на своих ошибках.

Игровые элементы: Геймификация обучения с использованием AI может сделать процесс более увлекательным и мотивирующим.

Эти инструменты могут стать отличным дополнением к традиционным методам обучения и помочь создать более динамичную и адаптивную образовательную среду.

В заключении отметим, что использование искусственного интеллекта в обучении немецкому языку открывает новые горизонты для учащихся и педагогов. AI предоставляет возможность индивидуализировать процесс обучения, адаптируя материалы под нужды каждого ученика и помогая преодолевать трудности в произношении и понимании языка.

Интерактивные диалоги, задания на повторение и адаптивные упражнения способствуют не только улучшению языковых навыков, но и повышают мотивацию учащихся. Благодаря AI уроки становятся более динамичными и увлекательными, что особенно важно для молодого поколения.

Тем не менее, важно помнить о необходимости балансировать технологии с традиционными методами обучения. Учителя должны оставаться активными участниками процесса, направляя и поддерживая учащихся в их языковом путешествии.

Таким образом, интеграция искусственного интеллекта в учебный процесс может значительно улучшить качество обучения и помочь учащимся добиться лучших результатов в изучении немецкого языка.

Список использованной литературы:

1. <https://dSPACE.tltsu.ru/bitstream/123456...>
2. <https://moluch.ru/archive/498/109528/>
3. <https://hightech.fm/2024/04/16/zamenjat-...>

Айнур Бекбосыновна
САЛИКБАЕВА,

учитель немецкого языка
школа-гимназия №20 имени Титова.
г. Шымкент.

Функциональная грамотность на уроках в начальных классах

Функциональная грамотность — это способность человека использовать знания и навыки в реальных жизненных ситуациях. В контексте начального образования она включает в себя умение читать, писать и считать, а также применять эти навыки в повседневной жизни. Важно, чтобы дети не только усваивали базовые знания, но и умели использовать их для решения практических задач.

Давайте рассмотрим несколько важных направлений, которые могут сделать этот процесс более увлекательным и эффективным.

Функциональная грамотность является ключевым элементом успешной социализации ребенка. Она позволяет:

1. Развивать критическое мышление: учебный процесс должен побуждать детей анализировать информацию, задавать вопросы и выдвигать гипотезы;
2. Формировать навыки самостоятельного обучения: дети должны учиться находить информацию, отбирать ее и применять на практике;
3. Готовить к жизни в обществе: функци-

ональная грамотность помогает детям лучше адаптироваться к окружающему миру, участвовать в жизни общества и принимать обоснованные решения.

Основные компоненты функциональной грамотности.

1. Чтение: Дети должны уметь не только читать тексты, но и осмысливать их. Это включает в себя умение выявлять основную мысль, делать выводы и анализировать информацию;

2. Письмо: Важно научить детей четко и логично излагать свои мысли. Письмо должно включать как креативные, так и формальные жанры;

3. Математическая грамотность: Дети должны уметь применять математические знания для решения практических задач, таких как составление бюджета или расчет времени;

4. Цифровая грамотность: В современном мире цифровые навыки становятся все более важными. Дети должны уметь безопасно использовать технологии и находить информацию в интернете.

1. Интеграция различных предметов

Функциональная грамотность не ограничивается только языком и математикой. Интеграция разных дисциплин может помочь учащимся видеть связи между ними. Например, на уроках познания мира можно изучать местные экосистемы, а затем создать проекты, в которых дети должны будут применить математические навыки для анализа данных о животных или растениях Наурзумского заповедника нашего района Костанайской области;

2. Проектное обучение

Создание и реализация проектов — отличный способ развивать функциональную грамотность. Дети могут работать в группах над проектами, которые требуют исследования, планирования и представления результатов. Например, мои ученики учились создавать мини-проекты на тему «Мое любимое село», что позволит им использовать навыки письма, исследования и работы с информацией;

3. Игровые методики

Игры — это мощный инструмент для развития функциональной грамотности. Использование ролевых игр, настольных игр или даже цифровых приложений может сделать обучение более интерактивным и интересным. На-

пример, играя с детьми в игру «Кто я?» развиваются навыки чтения и критического мышления, а также расширяется словарный запас;

4. Оценка и рефлексия

Важно не только обучать, но и учить детей оценивать свои достижения. Регулярные обсуждения о том, что они узнали, как это может быть применено в реальной жизни, помогает моим детям осознать значимость изучаемого материала. Мы создаем с обучающимися портфолио, где дети могут собирать свои памятные работы, это служит хорошей практикой;

5. Использование технологий

Внедрение технологий в образовательный процесс может значительно повысить интерес учеников. Платформы для совместной работы, образовательные игры и интерактивные приложения помогают детям развивать навыки работы с информацией и критического мышления. Например, использование виртуальных экскурсий расширяет кругозор детей и помогает им лучше понимать изучаемые темы;

6. Вовлечение родителей

Сотрудничество с родителями усиливает процесс формирования функциональной грамотности. Родительские встречи, где обсуждаются методы поддержки обучения дома, могут стать полезным инструментом. Также организовываем семейные проекты, где родители и дети работают вместе, что укрепляет их связи и способствует обучению;

7. Кросс-культурное обучение

Изучение культур других стран может обогатить образовательный процесс. Проекты, связанные с традициями и обычаями, помогут детям развивать не только языковые, но и социальные навыки. Например, изучение праздников разных народов может привести к созданию совместного праздника в классе, где каждый ученик представит свою культуру, укрепляет дружбу.

Для эффективного обучения функциональной грамотности необходимо использовать разнообразные методы и подходы

Примеры задач для развития функциональной грамотности

1. Чтение и анализ текста: Даю ученикам короткий рассказ и задаю вопросы, требующие анализа и интерпретации текста;

2. Создание рекламного буклета: Прошу детей создать буклет для своего любимого

продукта, что потребует от них использования навыков письма и креативного мышления. Например, «Польза и вред жевательной резинки», «Проблема бездомных животных», «Вода — это жизнь»;

3. Составление бюджета на школьный проект: Ученики рассчитывают необходимые расходы и представить их в виде таблицы;

4. Исследование темы в интернете: Даю детям задание найти информацию по заданной теме и подготовить краткий доклад.

В заключении хочется отметить, что функциональная грамотность — это неотъемлемая часть современного образования, которая помогает детям не только усваивать знания, но и успешно применять их в жизни. Важно, чтобы учителя использовали разнообразные методы и подходы для развития этих навыков. Формирование функциональной грамотности в начальных классах закладывает основу для успешного

обучения и социализации в будущем.

Функциональная грамотность — это не просто способность читать и писать, но и умение применять знания в жизни. Используя разнообразные подходы, можно сделать обучение в начальных классах более глубоким и многогранным. Главное — вдохновлять детей на изучение, поддерживать их любопытство, помогать им развивать необходимые навыки для будущего.

Функциональная грамотность — это ключ к успешному будущему каждого ребенка, и наша задача — обеспечить его качественное образование.

Юлия Николаевна МАРТЫНОВА,
учитель начальных классов

КГУ «Раздольная общеобразовательная школа»
Село Раздольное,
Наурзумский район,
Костанайская область.

Применение инновационных методов в обучении детей с особыми образовательными потребностями

Образование детей с особыми образовательными потребностями требует особого подхода и использования инновационных методов, которые помогут создать благоприятные условия для их обучения и социализации.

Инновационные методы обучения направлены на создание активной учебной среды, стимулирование интереса к предмету и развитие творческих способностей учащихся. Для детей с особыми образовательными потребностями важно учитывать их индивидуальные особенности, использовать адаптированные подходы и материалы.

Приведу примеры нескольких инновационных методов работы с особенными детьми на уроках русского языка и литературы.

Игровые технологии.

Рольевые игры и театрализация, помогающие учащимся практиковать язык и развивать творческие способности. Например, использование ролевых игр и театрализации для та-

ких учащихся во втором классе может значительно обогатить учебный процесс и помочь в изучении русского языка и литературы. К нам на уроки в начальных классах приходят сказочные персонажи. Ставлю перед собой и детьми цель данной методики:

1. Развить навыки общения на русском языке;

2. Познакомить учащихся с литературными персонажами;

3. Стимулировать творческое мышление и воображение.

Для применения данных героев

Готовим с родителями учеников карточки с изображениями и описаниями различных сказочных персонажей (например, Баба Яга, Красная Шапочка, волк и т.д.).

Создаем костюмы и реквизит для каждого персонажа (можно использовать простые материалы).

Обсуждаем с детьми, какие сказочные пер-

сонажи они знают. Позволяем каждому назвать своего любимого персонажа и рассказать о нем. Включая в свои уроки:

1. Ролевое упражнение (20 минут):

Делю детей на группы и даю каждой группе карточки с персонажами.

Прошу их подготовить небольшую сценку, в которой персонажи взаимодействуют друг с другом. Например, Красная Шапочка встречает волка в лесу.

2. Театрализация (15 минут):

Каждая группа представляет свою сценку перед классом. Поддерживаю детей, помогаю им с диалогами и мимикой.

3. Обсуждение (10 минут):

После каждой сценки обсуждаем с классом, что было интересного, как персонажи себя вели, какие эмоции они испытывали. Прошу детей поделиться, что они чувствовали, играя своих персонажей.

4. Творческое задание (15 минут):

Предлагаю учащимся нарисовать своего персонажа или придумать новую сказку с его участием. Это помогает развивать творческие способности и укрепить навыки письма.

Уроки с применением данной методики не только помогают обучающимся изучать русский язык и литературу, но и развивают их эмоциональный интеллект, творческие способности и умение работать в команде. Инклюзивные учащиеся смогут почувствовать себя частью группы и внести свой вклад в общее творчество.

Применяю в своей работе

- мультимедийные ресурсы: использование видео, аудио и интерактивных материалов для визуализации информации и привлечения внимания.

- проектная деятельность:

- Создание групповых или индивидуальных проектов, позволяющих учащимся исследовать литературные темы и работать в команде.

- Создание проектной деятельности для 8 класса с учетом инклюзивных учащихся может быть очень интересным и полезным. Вот несколько идей для легких групповых и индивидуальных проектов, которые помогут всем детям участвовать и развивать свои

Проект: «Книга на ладони»

Цели:

- Исследовать литературное произведение и его главные идеи;

- Развивать навыки визуализации и работы с информацией.

Описание:

- Групповая работа: Учащиеся выбирают книгу и создают мини-формат книги (например, в виде «книжки-раскладушки»).

- Задания: Каждая группа рисует иллюстрации к ключевым событиям и пишет краткие аннотации. Можно использовать яркие цвета и простые слова, чтобы обеспечить доступность для всех.

Проект: «Сказка на новый лад»

Цели:

- Развивать креативность и навыки работы с текстом;

- Исследовать структуру сказки.

Описание:

- Групповая работа: Учащиеся выбирают известную сказку и переписывают её в современном контексте.

- Задания: Каждая группа создаёт новый текст и, возможно, короткий видеоролик, представляя свою версию сказки. Можно использовать простые актерские навыки и доступный реквизит.

- Эти проекты помогут инклюзивным учащимся проявить свои способности, научиться работать в команде и развивать навыки общения, а также углубить понимание литературы в доступной и увлекательной форме.

- кооперативное обучение:

- Организация работы в малых группах, где ученики могут обмениваться знаниями и поддерживать друг друга.

- адаптированные учебные материалы:

- использование текстов различной сложности, адаптированных к потребностям и возможностям учеников.

- интеграция предметов:

- связывание русского языка и литературы с другими дисциплинами (например, искусством или историей) для расширения контекста обучения.

- индивидуальные планы обучения:

- разработка индивидуальных планов, учитывающих сильные и слабые стороны каждого ученика.

- технологии дистанционного обучения:

- использование онлайн-ресурсов и платформ для создания гибкого образовательного процесса.

- методы критического мышления:

- вопросы и задания, способствующие анализу и обсуждению литературных произведений, развитие навыков аргументации.

- Арт-терапия и креативные методы:

- использование художественных и творческих заданий для улучшения эмоционального состояния и самовыражения учеников.

Эти методы помогают создать инклюзивную среду, где каждый ученик может развивать свои навыки и способности.

Использование ролевых игр и театрализации помогает создать увлекательную атмосферу. Дети могут на практике применять языковые навыки, взаимодействуя друг с другом.

Интеграция видео, аудио и анимаций позволяет визуализировать информацию и делает уроки более доступными и интересными. Это особенно важно для детей с нарушениями слуха или зрения.

Проекты, связанные с литературными произведениями, развивают навыки работы в команде и критического мышления. Дети могут создавать презентации, плакаты или мини-проекты, что позволяет им глубже понять материал.

Адаптация содержания и методов обучения в зависимости от индивидуальных потребностей и возможностей каждого ученика. Это может включать использование различных уровней сложности текстов, различных форматов заданий и оценивания.

Дифференцированный подход в обучении представляет собой стратегию, позволяющую адаптировать содержание и методы обучения в зависимости от индивидуальных потребностей и возможностей каждого ученика. Этот метод особенно важен в контексте обучения детей с особыми образовательными потребностями, поскольку каждый ребенок обладает уникальными способностями, интересами и темпом усвоения материала.

Основные элементы дифференцированного подхода:

Использование текстов различной сложности и формата: от адаптированных художественных произведений до современных мультимедийных источников. Это помогает создать условия для успешного чтения и понимания.

Разнообразие заданий

Предложение различных форматов заданий (письменные, устные, творческие), чтобы учащиеся могли выбирать тот способ, который им ближе. Например, один ученик может предпочитать писать эссе, а другой — создавать презентацию.

Индивидуальные планы обучения

Разработка индивидуальных планов, учи-

тывающих сильные и слабые стороны каждого ученика. Это может включать установление конкретных целей и выбор соответствующих методов и материалов.

Групповая работа

Организация работы в малых группах, где ученики могут взаимодействовать и учиться друг у друга. Важно создавать группы, смешивая учащихся с различными уровнями подготовки, что способствует обмену опытом и знаниями.

Гибкость в оценивании

Использование различных методов оценивания, которые соответствуют индивидуальным особенностям учащихся. Это может быть как традиционное тестирование, так и альтернативные формы оценивания, например, портфолио или самооценка.

Преимущества дифференцированного подхода:

- **Повышение мотивации:** Ученики чувствуют себя более вовлеченными в процесс обучения, когда задания соответствуют их интересам и уровню подготовки;

- **Улучшение результатов:** Индивидуальный подход способствует более глубокому усвоению материала и повышению академических достижений;

- **Развитие уверенности:** Когда ученики видят свои успехи, это способствует формированию положительной самооценки и уверенности в своих силах.

Таким образом, дифференцированный подход является эффективным инструментом для создания инклюзивной образовательной среды, способствующей успешному обучению детей с особыми образовательными потребностями.

Интеграция предметов

Связывание русского языка и литературы с другими дисциплинами (например, искусством или историей) помогает детям увидеть связь между знаниями и реальным миром, повышая их мотивацию.

Практическое применение

При внедрении этих методов важно учитывать следующие аспекты:

- **Индивидуальные планы обучения:** Создание индивидуальных планов с учетом специфики каждого ученика;

- **Обратная связь:** Регулярная обратная связь от учеников и родителей позволяет корректировать методы и подходы;

- **Профессиональная подготовка педа-**

гогов: Учителя должны проходить подготовку в области инновационных методов и технологий.

В заключении данного выступления хочется отметить что, инновационные методы на уроках русского языка и литературы могут значительно улучшить процесс обучения детей с особыми образовательными потребностями. Важно продолжать исследовать и внедрять новые подходы, создавая инклюзивную образовательную среду, способствующую развитию каждого ученика. С помощью современных технологий и методов возможно не только повысить качество образования, но и помочь детям раскрыть свои таланты и способности.

Инновационные методы на уроках русского языка и литературы играют ключевую роль в улучшении процесса обучения детей с особыми образовательными потребностями. Эти подходы не только делают обучение более доступным и увлекательным, но и способствуют развитию индивидуальных навыков и способностей каждого ученика.

Создание инклюзивной образовательной среды, где учитываются потребности и интересы всех учащихся, является важным шагом на пути к качественному образованию. Продолжая исследовать и внедрять современные технологии и методики, мы можем не только

повысить уровень образования, но и помочь детям раскрыть их таланты, формируя уверенных и самостоятельных личностей. В результате, такая интеграция инноваций будет способствовать не только академическому успеху, но и общей социализации учащихся, что крайне важно для их будущего.

Вывод. Применение инновационных технологий в работе с особыми детьми действительно может значительно повысить их внутреннюю мотивацию. Использование интерактивных приложений, игр и других цифровых инструментов создает более увлекательную и адаптивную среду обучения.

Таким образом, инновационные технологии не только делают обучение более доступным и интересным, но и способствуют развитию внутренней мотивации у особых детей.

Это позволяет детям не только развивать необходимые навыки, но и чувствовать себя более вовлеченными в процесс.

Айжан Галимовна ЕРНАЗАРОВА,
учитель русского языка и литературы
КГУ «Школа-лицей имени Ыбырая
Алтынсарина».
г. Сатпаев,
Область Ылытау.

Использование ИКТ при реализации подхода «Action Research» на уроках английского языка

Аннотация

В статье рассматривается тема эффективности использования информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) на различных этапах урока английского языка при реализации подхода исследование в действии («Action Research»). Представлен теоретический и практический материал, который отражает цикл action research на уроках английского языка с использованием ИКТ. Рассматриваемая тема будет интересна с практической точки зрения не только учителям английского языка, но и учителям-предметникам других дисциплин.

Ключевые слова: - Исследование в действии («Action Research») – это интерактивный исследовательский процесс, который сочетает в себе действия по решению проблем, выполняемые в контексте сотрудничества, с совместным анализом или исследованием на основе данных для понимания коренных причин и прогнозирования будущих личных и организационных изменений;

- Информационно-коммуникационные технологии – это широкий спектр информационных технологий, которые позволяют людям обмениваться информацией и общаться друг с другом посредством компьютерных систем. Он охватывает различные устройства, программы и сети, которые

используются для обработки, передачи, хранения и обмена информацией. Благодаря ИКТ люди могут работать удаленно, общаться с коллегами и друзьями из разных уголков мира, получать новости и информацию из различных источников;

- Идентификация (от лат. *identifico* «отождествлять») — это процесс установления личности или объекта в системе;

- Майнд-карты (интеллект-карты) — это наглядное представление информации, отражающее структурные связи между целым и его частями;

- Рефлексия (от лат. *reflexio* — обращение назад) — мыслительный процесс, направленный на самопознание, анализ своих эмоций и чувств, состояний, потенциала, поведения.

Современное образование акцентирует внимание на том, чтобы учитель был активным участником исследовательского процесса, применяя на уроке различные методы, подходы и стратегии для улучшения своей практики, оптимизации процесса обучения, адаптации учебного материала под нужды конкретных групп учащихся и как следствие, повышения качества знаний у учащихся. Всем этим требованиям отвечает подход исследования в действии («Action Research»). Данный термин был впервые введен Куртом Левиным, профессором Масачусетского технологического института в 1944 году.

Информационно-коммуникационные технологии (ИКТ) могут быть эффективным инструментом при реализации данного подхода на уроках, в том числе и уроках английского языка. Вот несколько способов использования ИКТ в контексте действенного исследования:

1. Сбор и анализ данных: Учитель может использовать ИКТ для сбора данных о процессе обучения и успехах учеников. Например, использование онлайн-тестов, анкетирование через веб-формы или даже анализ данных, полученных из электронных журналов и оценок;

2. Рефлексия и обратная связь: Интерактивные онлайн-дневники или блоги могут быть использованы для рефлексии над процессом обучения и обратной связи от учащихся. Это позволит преподавателю систематизировать свои мысли и получить мнения учащихся.

Nearpod — сервис, который подходит и для очных занятий (если в классе есть техника или если ребенку разрешается использовать свой гаджет), и для дистанционных.

Сюда можно загрузить свою презентацию в

PowerPoint или PDF. После этого она становится частью онлайн-презентации, между ее ключевыми слайдами можно встроить разные интерактивные опции:

- вопрос, который можно тут же задать детям;

- голосование, результаты которого дадут педагогу понять, усвоили ученики материал или нет и нужно ли еще раз объяснить материал или можно идти дальше;

- тест, игры, видео.

В конце урока на почту педагога приходит отчет по результатам работы каждого ребенка — это удобный инструмент для анализа урока и поведения учащихся. Если у родителей возникнут вопросы об успеваемости их ребенка, педагог может подкрепить свои слова статистикой.

Trello — сервис, который можно использовать для проектной деятельности в классе.

Miro — бесконечная цифровая онлайн-доска, на которой удобно визуально представлять информацию: рисовать, писать, добавлять материалы, чертить схемы и майнд-карты. К доске можно предоставлять доступ другим пользователям.

Mentimeter — сервис, который удобно применять, если педагог не хочет сопровождать свое выступление презентацией, но хочет получить обратную связь от учащихся.

Визуально это инструмент для создания презентаций: слева располагается список слайдов, посередине — рабочий слайд, справа — шаблоны для слайдов. Учитель может задать вопрос и получить облако слов из всех ответов.

Для обратной связи нужно отправить пользователям цифровой или QR-код, после чего они попадут на страницу с вопросом. Учитель не узнает, кто и как ответил. Ответы, выбранные чаще, будут написаны крупнее. Если во-

прос задать детям, то получится объект для совместного обсуждения;

4. Индивидуализация обучения: Платформы для дистанционного обучения или онлайн-ресурсы могут помочь учителю адаптировать обучение под индивидуальные потребности студентов, используя различные методы и материалы;

5. Совместная работа и обмен опытом: Интернет-форумы, группы в социальных сетях или веб-конференции позволяют учителям обмениваться опытом, обсуждать проблемы и находить решения в рамках действенного исследования;

6. Использование обучающих игр и мультимедийных ресурсов: Электронные игры, интерактивные видео и мультимедийные материалы могут быть эффективным средством привлечения внимания учащихся и стимулирования их интереса к изучению английского языка.

Исследование в действии на уроках представляет собой циклический процесс, который позволяет преподавателям систематически улучшать свою практику и достигать лучших результатов в обучении своих учеников. Циклы состоят из основных стадий, являющихся важным звеном подхода «Action Research».

1. Цель урока и индефикация проблемы: Определяем цель урока и проблему, которую необходимо решить или аспект практики, который нужно улучшить. Например: «Улучшение навыков аудирования через использование онлайн-ресурсов». (Тема урока: «Healthy Eating»)

2. Подготовка материалов и ресурсов: Подбираем онлайн-ресурсы, которые мы будем использовать на уроке, например, аудио-файлы, видеоматериалы, интерактивные учебники и т.д. (Для данной темы были выбраны следующие ресурсы: <https://langformula.ru/healthy-food-audio>, <https://quizizz.com/>, <http://wordwall.net/> и составлены задания);

3. Введение: Начинаем урок с краткого объяснения цели и структуры урока. Озвучиваем проблему, которую будем решать или аспект практики, требующий улучшения;

4. Активизация предыдущих знаний: Проведение разминки или обсуждения (через вопросы) с целью активизации предыдущих знаний учащихся, связанных с темой урока и

проблемой, которую мы рассматриваем;

5. Основная часть:

- Презентация материала: Учащиеся знакомятся с материалами, которые они будут использовать на уроке. Проводится объяснение как их использовать и как они помогут развивать нужные навыки.

- Практические упражнения: Форма проведения может включать в себя фронтальную, групповую, парную или индивидуальную. Учащиеся выполняют практические упражнения с использованием онлайн-ресурсов. Например, прослушивание аудиозаписей с последующим обсуждением, выполнение заданий на онлайн-платформах и т.д. Учащиеся сначала работают на платформе Wordwall. Net, прослушивая и повторяя слова, обращая внимания на произношение и написание прослушиваемых слов. Затем с помощью платформы Quizizz выполняют задание на прослушивание текста и заполнение пропусков в предложении пропущенными словами.

- Наблюдение и сбор данных: Во время упражнений проводится наблюдение за учащимися: их реакция на материалы и их успехи при выполнении заданий;

6. Рефлексия и анализ: Проводится обсуждение результатов упражнений с участием учащихся. Так можно попросить их высказать свои мысли и наблюдения. Затем собранные данные анализируются и делаются выводы о том, насколько эффективны были использованные онлайн-ресурсы;

7. Реализация изменений: Основываясь на рефлексии и анализе, делается решение какие изменения нужно внести в свою практику. Это могут быть изменения в методах преподавания, выборе ресурсов или организации урока;

8. Оценка эффективности: Наконец, мы определяем, насколько успешно были внесены изменения, и как они отразились на достижении цели урока. Это может включать в себя сравнение результатов урока с предыдущими уроками, а также обратную связь от учащихся.

Использование ИКТ при реализации подхода «action Research» на уроках английского языка даёт возможность учителю более эффективно изучать и анализировать результаты своей работы, а также создавать более интересные и эффективные уроки для учащихся.

Список литературы:

1. К.С. Куракбаев «Action Research» как подход к исследовательской деятельности педагога-практика https://openschool.kz/glavstr/teacher_issledovatel/teacher_issledovatel_128_1.htm;
2. Инна Стивенс. Исследование в действии: как улучшить свою работу здесь и сейчас. <https://media.pedsovet.org/article/issledovanie-v-dejstvii-kak-ulucsit-svou-rabotu-zdes-i-sejcas>;
3. Т.И. Попова Интеграция телекоммуникационных проектов в урочную и внеклассную работу по английскому языку // <http://www.teacher.fio.ru/news.php?n==620&c=53>;
4. Пушкарева Е.В. Применение информационных технологий при изучении иностранных языков <http://vio.flo.ru/vio06>

**Ольга Константиновна
СЕМИКИНА,**

учитель английского языка

КГУ «Общеобразовательная школа №19»

Отдела Образования

города Темиртау

Управления образования

Карагандинской области.

Современные приемы формирования функциональной грамотности в начальной школе

Современные приемы формирования функциональной грамотности в начальной школе включают множество методов и подходов, направленных на развитие у учеников способности применять знания в реальных жизненных ситуациях. Вот несколько ключевых приемов:

Проектная деятельность: Учащиеся работают над проектами, которые требуют поиска информации, анализа и презентации результатов. Это развивает критическое мышление и навыки сотрудничества.

Проектная деятельность, например, в области естествознания — это действительно эффективный прием формирования функциональной грамотности в начальных классах. Рассмотрим пример, как можно организовать такой проект.

Пример проекта: «Экосистема нашего двора»

Цели проекта:

- Изучить экосистему близкого окружения;
- Научиться собирать и анализировать информацию;
- Развивать навыки презентации и работы в команде.

Этапы работы над проектом:

Выбор темы и формирование групп: Учащиеся делятся на группы и выбирают разные аспекты экосистемы (растения, животные, микроорганизмы).

Исследование: Каждая группа проводит исследование своего аспекта. Это может включать:

- Наблюдения за природой;
- Сбор образцов (например, листьев, насекомых);
- Использование книг и интернет-ресурсов для поиска информации о найденных объектах.

Анализ данных: Ученики анализируют собранные материалы, сопоставляют данные, выявляют взаимосвязи между компонентами экосистемы.

Создание презентации: На основе собранной информации каждая группа готовит презентацию. Это может быть в формате постера, мультимедийной презентации или даже видеоролика.

Презентация результатов: Группы представляют свои проекты остальным ученикам. Это развивает навыки публичного выступле-

ния и позволяет обмениваться знаниями.

Обсуждение и рефлексия: После презентаций проводится обсуждение, в ходе которого ученики могут задать вопросы друг другу и выразить свои впечатления о проведенной работе.

Результаты:

- **Критическое мышление:** Ученики учатся анализировать и синтезировать информацию, делать выводы на основе наблюдений;

- **Навыки сотрудничества:** Работая в группах, ученики развивают коммуникативные навыки и учатся работать в команде;

- **Практическое применение знаний:** Ученики видят, как теоретические знания о природе применяются на практике;

Такой подход не только развивает функциональную грамотность, но и формирует у детей интерес к изучению природы и окружающего мира.

Игровые технологии: Использование игр, как настольных, так и цифровых, помогает сделать обучение более увлекательным и мотивирующим, развивая логическое мышление и творческий подход.

Интеграция предметов: Связывание различных учебных дисциплин (например, математики и искусства) позволяет ученикам видеть практическое применение знаний.

Проблемное обучение: Учителя представляют ученикам реальные проблемы, требующие решения, что помогает развивать аналитические и исследовательские навыки.

Пример проблемного обучения в начальных классах математики может выглядеть следующим образом:

- **Ситуация:**

Учителям предлагается обсудить с учениками проблему, связанную с организацией школьного праздника.

- **Задача:**

«В нашем классе 20 учеников, и мы планируем провести праздник. Каждый ученик должен принести угощение. Если один ученик принесет 2 пряника, а другой 3, сколько всего пряников мы получим, и как распределить угощения, чтобы всем хватило?»

- **Этапы решения:**

Обсуждение: Учитель задает вопросы: «Сколько пряничков принесет каждый из учеников? Как мы можем посчитать общее количество?»

Анализ: Ученики работают в группах, обсуждая, как лучше организовать подсчет и распределение.

Решение: Каждая группа делает расчеты и представляет свои варианты.

Выводы: Обсуждение результатов, возможных решений, а также то, как можно улучшить организацию праздника в следующий раз.

- **Результаты:**

Такой подход помогает ученикам развивать критическое мышление, работать в команде и применять математические знания в реальной жизни.

Использование информационных технологий: Включение цифровых инструментов в обучение (например, онлайн-ресурсы и образовательные платформы) помогает развивать информационную грамотность.

Работа в группах: Коллективные задания способствуют развитию коммуникативных навыков и умения работать в команде.

Анализ и обсуждение текстов: Чтение и критическое осмысление различных текстов помогает развивать читательскую грамотность и умение делать выводы.

Для анализа и обсуждения текста «Мафин и его знаменитый кабачок» на уроке литературного чтения во 2 классе можно использовать следующие этапы:

- **Этапы анализа текста:**

- **Чтение текста:**

Прочитайте текст вслух или предложите ученикам прочитать его самостоятельно.

- **Обсуждение содержания:**

- **Вопросы к тексту:**

- Кто такой Мафин? Какой у него кабачок?

- Почему кабачок стал знаменитым?

- **Ответы:** Ученики делятся своими мыслями и делают выводы о главном герое и его приключениях.

- **Критическое осмысление:**

- **Вопросы на анализ:**

- Как вы думаете, почему кабачок стал важным для Мафина?

- Какие качества Мафина помогли ему добиться успеха?

- **Обсуждение:** Ученики могут обсудить, что они считают важными в дружбе, упорстве и стремлении к цели.

- **Выводы:**

- Что мы можем узнать из этой истории?

- Как важна поддержка друзей.

Как важно верить в свои силы.

Творческое задание:

Создание собственного персонажа: Попросите детей придумать своего героя и его необычный предмет, который может стать знаменитым, и рассказать о его приключениях.

• Результаты:

Такой подход развивает читательскую грамотность, помогает ученикам учиться делать выводы и выражать свои мысли, а также развивает креативность. Эти приемы способствуют формированию комплексной функциональной грамотности, необходимой для успешной жизни в современном обществе.

В заключении важно подчеркнуть, что применение разнообразных приемов, таких как проблемное обучение и анализ текстов, значительно способствует формированию комплексной функциональной грамотности у учащихся. Эти навыки позволяют детям не только успешно осваивать учебный матери-

ал, но и адаптироваться к быстро меняющемуся миру.

Развивая аналитическое мышление, критическое осмысление и умение работать в команде, мы закладываем фундамент для их будущего успеха в различных сферах жизни. Важно помнить, что грамотные и инициативные личности являются ключом к развитию общества, и наша задача — поддерживать их на этом пути.

Таким образом, внедрение таких методов в образовательный процесс не только повышает качество обучения, но и помогает формировать уверенных и активных граждан, готовых к вызовам современности.

**Марина Алексеевна
СТУДЕНИКИНА,**
учитель начальных классов
КГУ «Общеобразовательная
школа №19 города Темиртау».
Карагандинская область.

Природа и моя безопасность. Вода – источник жизни

Цели обучения в соответствии с учебной программой	3.2.3.2 составлять правила поведения в случае возникновения геологических и природно-климатических катаклизмов
Цели урока	Все учащиеся смогут: — знать, что такое природные катаклизмы; — соблюдать правила техники безопасности при чрезвычайных ситуациях; Большинство учащихся смогут: — сознательно и ответственно относиться к личной безопасности и безопасности окружающих; — исследовать, какие чрезвычайные ситуации могут произойти в своей местности; Некоторые учащиеся смогут: — составлять правила поведения при чрезвычайных ситуациях.

Ход урока:

Этап урока/ Время	Действия педагога	Действия ученика	Оценивание	Ресурсы
1. Начало урока. 5 мин	Создание положительного эмоционального настроения: Ты когда-то, верно, слышал, Что природа тоже дышит. И, поверь мне, каждый вздох У нее не так уж плох!	Приветствуют учителя.	ФО Цвет настроения	Эмоц. настрой

2. Середина урока. 5-35 мин	Целеполагание. Но порою природа нас так удивит И сюрпризом неожиданным людей огорчит! Вот об этих сюрпризах природы мы сегодня и поговорим. Все наши баллы за ответы мы будем заносить в оценочный лист, лежащий у вас на парте. - Чтобы определить тему и цель нашего урока, поработаем в паре используя метод «Найди лишнее» - Составление общего кластера. (Называют лишнюю иллюстрацию) Камнепад, песчаная буря, снежная лавина, извержение вулкана, ураган, засуха, землетрясение ЧС наводнение, цунами, смерч, пожар. - Как одним словом можно назвать все эти иллюстрации? Правильно, ЧС. - А что такое ЧС? — это опасность угрожающая сразу многим людям. - О чем мы будем говорить на уроке? (О природе, об опасности в природе, правилах поведения) - Цель нашего урока? (Составлять правила поведения в случае возникновения природных катаклизмов) - Как вы понимаете словосочетание «природные катаклизмы»? Прочтите в учебнике на стр.75 Это внезапный резкий перелом в природе, разрушительный переворот, опасный для людей. Работать мы будем сегодня в группах по методу «6 шляп де Боно» Первая шляпа — БЕЛАЯ - информативная - В природе существуют 4 стихии. Какую из них будет представлять ваша группа, мы сейчас и узнаем. Вам надо отгадать загадку правильно и определить, к какой стихии относится ваша отгадка. Ходит в небе жёлтый шар. Воду превращает в пар. В тучке скроется оно, Нам становится темно. Смотрит в каждое оконце Удивительное... солнце (стихия огня) Кто не ведает границ? Он летит быстрее птиц, Он то грозен, то мятежен, То как пух весенний нежен. Кто свободней всех на свете?	Оценочный лист. Работа в паре «Найди лишнее» Составление кластера Работают с учебником Работа в группах Работают по загадкам Составляют кластер Составляют синквейн по иллюстрации Просмотр видео в каждой группе, составление книжки и правил	ФО 1 балл Само-проверка. Поздравьте товарища по парте за правильный ответ. (пожатие руки) 2 балла «Ты мне, я тебе»	Учебник Критерии и дескрипторы на каждое задание Карточки с загадками
--	--	---	---	--

	Догадались? Это ветер (стихия воздуха) Мы говорим: она течёт; Мы говорим: она играет; Она бежит всегда вперёд, Но никуда не убегает. Вода – (стихия воды). Она частенько умывается. Четыре раза в году переодевается. Она весь мир кормит, сама же ничего не ест. Её все матушкой зовут, по ней все ножками бегут. Земля – (стихия земли) Вторая шляпа – ЖЁЛТАЯ – положит. качества стихии. - Записать положительные качества стихии – 1, 2, 3 качества – 1 балл, больше качеств – 2 балла. Третья шляпа – ЧЁРНАЯ – отрицательные качества - Записать виды ЧС и написать синквейн на изображённую ЧС на иллюстрации. Пожар Землетрясение Яркий, горячий Сильное, неожиданное Горит, сверкает, сжигает Рушит, пугает, трясёт Может вспыхнуть от маленькой спички. Его предчувствуют животные. Огонь. Встряска. Ураган Наводнение. Резкий, пыльный. Бескрайнее, глубокое. Сносит, вырывает, ломает Разливается затапливает, разрушает. Может сбить с ног даже человека. Вода поднимается. Буря. очень высоко. Потоп. Четвёртая шляпа – ЗЕЛЁНАЯ – творческая. Составляем правила безопасности после просмотра видео и составляем книгу безопасности (наклеить правила поведения) 5. «Подумай-ка» - Сможет ли человек сам справиться с трудностями в экстремальной ситуации? (ответы уч-ся) - К кому мы можем обратиться за помощью во время стихийных бедствий? (ответы детей) От пожаров и ливней, и землетрясений, От нашествий, терактов, нашествий любых.	Просмотр видео о спасателях Работа в тетради ФО 3 балла «Карусель» ФО 1 балл Каждая группа отвечает за другую Составляют «Фишбоун»	ФО смайлики 2 балла ФО «Большой палец» 3 балла ФО «Мнение зала» 3 балла ФО 3 балла «Карусель» ФО 1 балл Каждая группа отвечает за другую	Листы бумаги для работы каждой группе Видео Музыка Видео о спасателях Тетрадь
--	---	--	--	---

	Когда в полном отчаянии и потрясении, Мы надеемся только на помощь от них. Это спасатели — люди службы спасения, которые специально обучены, подготовлены и снабжены всем необходимым для оказания помощи в местах, где произошли ЧС. Поэтому запомните номер 112- номер службы спасения. Пятая шляпа — КРАСНАЯ — неординарная. Собираем «тревожный» рюкзачок. - Природные катаклизмы — вещь непредсказуемая. Никто не сможет сказать, когда они могут произойти. Поэтому у каждой семьи должен быть собран «тревожный рюкзачок» на время ЧС, где должны находиться только самые необходимые предметы. Сейчас откройте прописи на стр. 41 и обведите красным цветом те предметы, которые НЕ ДОЛЖНЫ быть в этом рюкзачке. Шестая шляпа — СИНЯЯ — подведение итогов. Метод «Фишбоун» - «Карусель» Учащиеся наклеивают правила поведения, разработанные другой группой.			
3. Конец урока. 35-40 мин	7. Итог урока. - Подсчёт баллов по оценочному листу. Встаньте в соответствии с полученной оценкой. - Какую цель мы поставили на сегодняшнем уроке? - Достигли ли мы этой цели? Рефлексия. Поместить лампочку на монитор компьютера спасателей. (зелёную, жёлтую или красную) Ответить на вопросы из прописи. Домашнее задание. Заполнить пропись на стр.40-41. Задания А и В.	Отвечают на вопросы учителя, оценивают свою деятельность на уроке	ФО Поместить лампочку на рисунок монитора	Картинки к рефлексии Дневники.

Светлана Сабриевна САНИНА,
учитель начальных классов
КГУ «Средняя школа №4
имени Абылай хана» Учреждения
«Частная гуманитарная гимназия».
г. Есик,
Алматинская область.

Автоматизация и дифференциация звуков [Ш]-[Ж]

Птицы наши друзья

Г.С. АХМЕТОВА,
учитель-логопед КГУ
«Школа-интернат
«Ақ ниет» УО ВКО.
г. Усть-Каменогорск,
Восточно-
Казахстанская
область.

Цель: Автоматизация и дифференциация звуков [Ш]-[Ж]. Совершенствовать подвижность артикуляционного аппарата, закреплять правильную артикуляцию звуков [Ш]-[Ж].

Задачи:

Образовательные: Автоматизировать звуки [Ш]-[Ж] в изолированном произношении, слогах и словах. Учить диффе-

ренцировать звуки, произнося их изолированно, в слогах и словах. Развивать фонематический слух. Совершенствовать навыки анализа и синтеза слов. Расширить словарный запас и связную речь.

Коррекционно-развивающие: развивать познавательные процессы — произвольного внимания, слуховой и зрительной памяти, предметно-образного и логического мышления, мелкой моторики, самоконтроля за произношением Ш-Ж.

Воспитательные: воспитание интереса к занятиям, умения контролировать себя, воспитание учебных навыков, умение концентрироваться на заданиях, воспитание умения внимательно слушать логопеда. Воспитывать бережное отношение к природе, желание помогать птицам.

Форма организации занятия: подгрупповая.

Методы:

Словесные: рассказ, беседа, вопросы и ответы, поощрения, итоговое обсуждение.

Оборудование и необходимые учебные материалы: картинки птиц, карточки, картинки, аудиоматериалы для упражнений, интерактивная доска, презентация с речевым материалом на звуки Ш-Ж.

Содержание и ход занятия

Этапы	Действие учителя-логопеда	Действие ученика
Мотивационно-побудительный	Психологический настрой к уроку. - Здравствуйте, дети! У нас сегодня необычное занятие. Здесь присутствуют много гостей. Приветствие. - Какой сегодня день недели? - Какое сегодня число? - Сейчас какое время года? - Давайте вспомним названия зимних месяцев - Какое у нас настроение? (Хорошее, плохое) Сейчас у всех поднимется настроение.	Выполняется вместе с логопедом

Дыхательная гимнастика «Лучики Солнца»	- Улыбаемся, лучики согревают нас, наше сердца, нам становится еще теплее. Появилось Солнышко и наше плохое настроение нас покидает. - А теперь я даю каждому свое маленькое солнышко, нужно подуть на лучики, хотим почувствовать как к нам приближается Весна. Вдох носом и подули. Дети сегодня к нам на занятие прилетели птицы — белые голуби, у птицы подарочек для вас и задания есть. Чтобы получить подарок, мы должны выполнить все задания, которые указаны в письме. Давайте вспомним формулу правильной речи! Говорим всегда красиво, Смело и неторопливо, Ясно, чётко говорим, Потому что не спешим! Руки на месте, ноги на месте. Локти — у края, спинка — прямая. - Если мы готовы к уроку, тогда вперед! - Желаю отличного настроения и успехов!	Выполняется вместе с логопедом
Включаем аудиозапись «Пение птиц»		
Правило речи Повторяем хором		
Правила посадки		
Проверка домашнего задания	Воробушки О чём поют воробушки В последний день зимы? - Мы выжили! - Мы дожили! - Мы живы! Живы мы!	Рассказать стиховорение наизусть
Тема урока	Тема сегодняшнего занятия «Автоматизация и дифференциация звуков [Ш] - [Ж]». Птицы наши друзья. Сегодня мы продолжим работу со звуками Ш и Ж.	
Профили звуков Ш-Ж	Чем похожи эти звуки? Чем они отличаются? Ш Ж 	Выполнение задания
Зимующие птицы (повторение материала)	Птицы — наши друзья. Берегите и охраняйте птиц, подкармливайте их зимой, стройте им кормушки! Ведь птицы наши друзья! Почему зимние птицы не улетают в теплые края? Потому что и зимой у них есть чем питаться: семена растений, остатки пищи людей, разные зёрна. Зимующие птицы 	Выполнение задания

Нейропсихологическое упражнение	Каждому раздается листик с кругами и цифрами, выполняется упражнение с повтором 2-3 р.	Выполнение задания
Упражнение «Найди буквы и цифры»	- Каждому сейчас дается контейнер, там находятся буквы, картинки птиц и цифры. Дети называют буквы, рисунки и считают.	Выполнение задания
Артикуляционная гимнастика	Выполняются артикуляционные упражнения перед зеркалом. «Улыбочка», «Трубочка», «Чашечка», «Кот лакает молоко», «Лошадка». 	Выполняется вместе с логопедом
Логопедический самомассаж лица	Ручки разминаем, растираем, согреваем И лицо ладошками нежно умываем Грабелки сгребает, все плохие мысли Ушки вниз подёргает быстро, быстро, Побежим от носа пальцами мы к ушкам Их вперёд сгибаем, мягко растираем А теперь погладим губки: раз, два, три (гладят губы от середины к сторонам) Губки тянем влево-вправо Губки мы погладим, пальцами скользя Ведь они устали, им отдохнуть пора. Подбородок мы пощиплем, и пробежим по нему А теперь погладим шейку и тихонько посидим	Выполняется вместе с логопедом
Задание на дифференциацию звуков Ш и Ж	На парте лежат буквы Ш и Ж. Посмотрите на рисунки и определите, какой звук Ш или Ж слышится в названиях картинок?	Выполнение задания
Чистоговорки со звуками Ш и Ж	Дети читают чистоговорки со звуками Ш и Ж Ша-ша-ша — мама моет малыша; Шу-шу-шу — я шапку ношу; Жа-жа-жа — мы нашли ежа; Жу-жу-жу — я на веточке сажу; Жи-жи-жи — в лесу живут ежи.	Выполняется вместе с логопедом

Физминутка	Включается видео «Птичья зарядка»	Выполняется вместе с логопе- дом
Самомассаж рук с помощью мас- сажного шарика «Су-джок»	Катится колючий ёжик, Нет ни головы, ни ножек. По ладошке бежит И пыхтит, пыхтит, пыхтит. Мне по пальчикам бежит. И пыхтит, пыхтит, пыхтит. Бегает туда, сюда. Мне щекотно да, да, да!	Выполняется вместе с логопе- дом
Игровое упраж- нение «Добавь нужный слог»	Необходимо добавить слог ШУ или ЖУ в конце предложения Я быстро хо... (ЖУ) Я на дереве си... (ЖУ) Я свет ту... (ШУ) Я листики в саду нахо... (ЖУ) Я письмо пи... (ШУ) Я утром братика бу...(ЖУ)	Выполняется вместе с логопе- дом
Составляем рас- сказ	Вывести на экран сюжетную картину - Какое время года на картинке? - Кого нашли дети? (Замёрзшую птицу) - Дети чем помогли птичке? (отогрели, накормили) - Как думаете, дети правильно поступили?(Да, они умные, с добрым сердцем, самые добрые дети на свете) 	Выполнение за- дания
Домашнее зада- ние	Придумать 5 слов со звуком Ш, 5 слов со звуком Ж.	Выполнение за- дания
Рефлексия	С каким настроением мы заканчиваем наш урок? Покажите свое настроение, показывают свое на- строение с помощью шаблонов (солнца и тучи) Молоды дети, все задания выполнены!	Выполнение за- дания
Итог занятия	Занятие закончено. Итоговое обсуждение.	

Дулат Исабеков «Әпке» пьесасы

Оқу бағдарламасына сәйкес оқу мақсаты	10.3.3.1 Әдеби шығармада көтерілген әлеуметтік-қоғамдық мәселені талдау және кейіпкерлерді шынайы өмірмен салыстырып бағалау; 10.5.1.2. сын есімнің жасалу жолдарын білу, мәтін құрауда орынды қолдану
Сабақтың мақсаты:	✓ Әдеби шығармада көтерілген әлеуметтік-қоғамдық мәселені талдау жасай біледі; ✓ Кейіпкерлерді шынайы өмірмен салыстырып бағалай алады; ✓ Сын есімнің жасалу жолын біледі, мәтін құрауда орынды қолданады.
Құндылықтарды дарыту	<i>Жауапкершілік</i> (топтың әр мүшесінің өз тапсырмасын жауапкершілікпен орындауы). <i>Құрмет</i> (әр топтың болжауына, ойына, пікіріне құрметпен қарауы, қазақ ауыз әдебиетіне және оның құндылықтарына деген құрмет).

САБАҚТЫҢ БАРЫСЫ

Сабақ кезеңі/Уақыты	Педагогтің іс-әрекеті	Оқушының іс-әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы 7 минут	1. Психологиялық ахуал қалыптастыру. Мұғалім ынтымақтастық атмосферасын орнату үшін шаттық шеңберінде «Жұлдызды тілектер» тәсілін қолданады. 2. «QR код» әдісімен 3 топқа бөлінеміз. Оқушылар «QR код» таңдап өздерінің ұялы телефондарын қолдана отырып, өздерінің тобының реттік нөмерін ажыратады. Осылайша оқушыларды үш топқа бөліп аламын. Топ жетекшісі сайланып, бағалау парақшасы беріледі, міндеті түсіндіріледі. <u>Өткен тақырыпты қайталау.</u> Жеке жұмыс. WordWall платформасы арқылы өткен тақырыпты қайталау. Д. Исабеков кім? Қай жерде дүниеге келді? 3. Қандай атты алғашқы әңгімесі «Замандастар» атты жинақта 1963 жылы жарияланды?	Оқушылар 1 минут ішінде жұлдызға жазылған тілектерін оқиды. Оқушылар «QR код» таңдап, ондағы жасырынған топтың реттік нөмерін ұялы телефондарын қолдана отырып табады да өз тобына отырады.	Мұғалім оқушылардың жауабына қарай бағалайды	Жұлдыздарға жазылған тілектер Үш топтың QR коды WordWall платформасы

	4. «Әпке» пьесасы қай жылы жазылды? 5. Шығармалары қандай тілдерге аударылды?	<u>Дескриптор:</u> *Д. Исабековтың өмірбаяны бойынша сұрақтарға жауап береді	«Жаксы, жарай-сындар» деп ын-таланды-рамын <u>1 балл</u> әр дұрыс жауап	
Сабақ-тың орта-сы Мағына-ны ашу. 15 минут	Мәтінді оқу. 50-бет 1-тапсырма. Құралақан – қолында еште-не жоқ, Күжара – күнбағыс тәрізді майлы өсімдіктердің майы сығылып алынған қалдығы, Маркизет – матаның түрі Жеке жұмыс. 2- тапсырма. «Үш қадам» ойыны. 1. Шығармадағы 3 кейіпкерді ата; 2. Шығармадағы 3 жақсы қа-сиетті ата; 3. Шығармадағы 3 маңызды эпизодты ата.	Жаңа сөздерді жазады. Аудар-масын мұғалім-нің көмегімен айтып шығады. Оқушылар мә-тінді оқиды; <i>Оқушылар 3 жақсы қасиет-ті, кейіпкерді, маңызды үш эпи-зодты атайды.</i> Оқушылар жұ-мысты топпен жалғастырды. Оқушылар мә-тіннің мазмұ-нын қысқаша айтады Мәтіннен сын есімдерді теріп жазады, түрін анықтау. * Оқушылар өз пікірлерін «Әпке» драмасы негізінде айта-ды. * Мысалдар кел-тіреді. * Өмірмен бай-ланыстырады. * Ойларын жү-йелі жеткізеді.	Оқушы-ларды <u>3 ұпай-лық</u> жүйе бойынша бағалау Дескрип-тор: - Мәтін бойынша менталь-ды карта толтыра біледі; 3 балл Дескрип-тор: маз-мұнын дұрыс айтады; 3 балл Дескрип-тор: сын есімдерді теріп жа-зады, тү-рін анық-тайды; 3 балл	Слайд Менталь-ды карта Жоспар Мәтін беті 52-53
10 минут	3-тапсырма. Топтық жұмыс «Ізденіс стратегиясы». 1-топ: Мәтін бойынша ментальды картаны толтырады. <u>2-топ «Баяндап беруші»</u> Қысқаша мазмұны. 1. Қамажайдың Омардың денсаулығына алаңдауы; 2. Бақыт деген не? <u>3-топ «Сын есім анықтау-шы»</u>			

5 минут	<u>4-тапсырма.</u> Жеке жұмыс. 3 сұрақтан тұратын тест жұмыстарына жауап беріңіз. 1. Драма қай жылы жарық көрді? А. 1977 жылы; Б. 1980 жылы; С. 1987 жылы. 2. Драмада көтерілген мәселе қандай? А. Отбасында үлкенді сыйламау; Б. Отбасы жан-жылуы, адамгершілік; С. Ата-анасыз өскен балалардың берекетсіздігі; 3. Қамажай қандай кейіпкер? А. Бауырларының мінезінен тайсалатын жасқаншақ жан Б. Отбасының абыройын ойлаған ана; С. Бауырлары үшін өз бақытын құрбан еткен шын жанапыр.	Топта бірлесіп жұмыс істейді.	1 балл	Тест сұрақтары
5 минут	<u>5-тапсырма. Айтылым. Жұптық жұмыс</u> «Ойлан, жұптас, пікірлес» әдісі. Мәтін төңірегінде жұбыңмен диалогке түс.	Оқушылар жұптасып, диалогке түседі	Дескриптор: Сұрақ қояды — 1 балл. Жұбының сұрағына жауап бере алады — 1 балл.	
Сабақтың соңы 3 минут	Кері байланыс. Рефлексия Кері байланыс Не естідім? Не ұқтым? Не айтамын? Үй тапсырмасы: 9-тапсырма 52-бет.	Оқушылар тақырып бойынша білімдерін түйіндеп айтады	Мұғалім оқушыларды мадақтау сөздері арқылы бағалайды: «Жарайсың!», «Тамаша!», «Өте жақсы!», «Жақсы!» т.б.	

Алия Кожаметовна КАЗИЕВА,
№4 Жалпы орта білім беретін мектебінің қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі.
Ақсай қаласы, Бөрлі ауданы,
Батыс Қазақстан облысы.

Фигуралардың кеңістікте орналасуы. Кеңістік фигураларын кескіндеу. Көрінбейтін сызықтар

Аман Нұртайұлы ҚОНЫСБАЕВ,
Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық
университетінің механика-математикалық
факультетінің түлегі.
Арал қаласы,
Қызылорда облысы.

Пән/Сынып	Математика / 6 «А» сынып
Тарау немесе бөлім атауы	6.3 D Кеңістіктегі фигуралар
Оқу мақсаты	6.3.2.4 кескіні бойынша фигураны ажырату, жазық және кеңістік фигураларын кескіндеу; 6.3.2.1 вектор анықтамасын білу және оны кескіндеу.
Сабақтың мақсаты	Оқушылар: - кескіні бойынша фигураны ажыратады, жазық және кеңістік фигураларын кескіндейді.

Сабақтың барысы

Сабақ кезеңі/ Уақыты	Кезеңдер і	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы 5 минут	Ұйымдастыру	Сәлеметсіздер ме! Бүгін, Фигуралардың кеңістікте орналасуы. Кеңістікте фигураларды кескіндеу, «көрінбейтін» сызықтар тақырыбын қарастырамыз Бүгінгі сабақта меңгеретініміз: - кескіні бойынша фигураны ажыратады, жазық және кеңістік фигураларын кескіндейді.	Амандасады, үй тапсырмасына жауап береді.		Оқулық, жұмыс дәптері, Таныстырылым
10 мин	Жаңа сабақ	Кеңістік фигураларын жазықтықта кескіндеу ережелері: 1. Геометриялық денелердің бейнелеріне сәйкес кесінділердің параллельдігі сақталады. 2. Кесінділердің	Тақырып бойынша ресурстарды қарап, танысады.	Бағалау: тапсырмаларды орындау барысында оқушыны ауызша марапаттау, ынталандыру.	Презентация

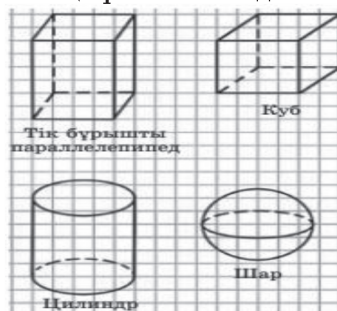

параллельдігі және ұзындықтары арасындағы қатынас сақталады.

3. Бұрыштардың градустың өлшемдерінің мәндері сақталмайды.

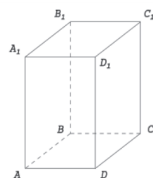
4. Кескіндері көрінетін сызықтар тұтас сызықтармен сызылады.

5. Кескіндері көрінбейтін сызықтар үзік (штрих) сызықтармен сызылады.

Кеңістік фигураларын геометриялық денелер деп те атайды. Геометриялық денелерді кескіндеуде, олардың көзге көрінетін бейнелері мен жазықтықтағы кескіндері ұқсас бола бермейді.

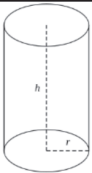
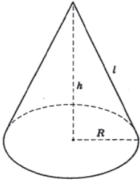
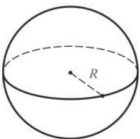
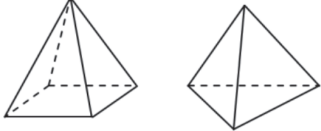
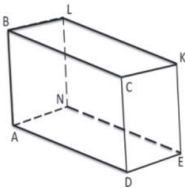
3. Тік бұрышты параллелепипедтің кескінделуі. Тік бұрышты параллелепипедтің беті 6 тік төртбұрыштан тұратыны белгілі. Тік бұрышты параллелепипедтің 12 қыры, 8 төбесі және 6 жағы бар.

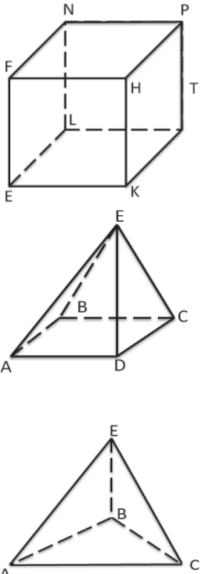
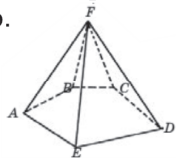
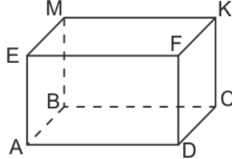
2. Цилиндрді кескіндеу. Цилиндрді көрнекі түрде тік төртбұрышты бір қабырғасынан осы қабырғаны ось ретінде алып, айналдырғанда жасалатын дене деп қарастыруға болады.

«Жарайсың, керемет», т.б.;
Сөздермен белсенділіктерін арттыру;

		 3. Конусты кескіндеу. Конусты тік бұрышты үшбұрышты қабырғасы бойымен айналдырғанда пайда болатын дене деп қарастыруға болады. 4. Шарды кескіндеу. Шарды жарты дөңгелекті ось ретінде диаметрден айналдырғанда пайда болатын дене деп қарастыруға болады. 3. Пирамиданы кескіндеу. Пирамида – табаны болатын көпбұрыштан және табан жазықтығында жатпайтын нүкте – ортақ төбелері болатын үшбұрыштардан құралған фигура. 			
Сабақтың ортасы 30 минут	Бекіту тапсырмасы топтық жұмыс	Тапсырма. №1. 1. Суретте кескінделген геометриялық денелерді атаңдар. Суреттегі геометриялық денелердің көрінбейтін қырларын жазыңдар; көрінетін жақтарын жазыңдар. 	Оқушы қызметі: суреттерді мұқият қарайды, берілген есептерді шығарады сұрақтарға жауап береді (еркін жауап)	Дескриптор: - Фигураларды кеңістікте салады; - Көрінбейтін геометриялық денелерді жазады; - Көрінетін жақтарын жазады; <i>Бағалау:</i> мұғалімнің ауызша пікірі.	Интернет ресурстары Жалпы білім беретін мектептің 6-сыныбына арналған оқулық. Оқулық авторлары:

	Жұптық жұмыс	 Тапсырма №2. 2. 1) суретті үшбұрышты пирамидаға дейін толықтырыңдар. 2) суретті төртбұрышты пирамидаға дейін толықтырыңдар. 3. Бесбұрышты пирамида кескінделген. Көрінбейтін қырларын, жақтарын жазыңдар. 	Суретте кескінделген геометриялық денелерді атайды. Суреттегі геометриялық денелердің көрінбейтін қырларын жазады; көрінетін жақтарын жазады. Оқулықтан тақырыпқа қатысты есептерді шығарады.	«Басбармақ» әдісімен бағалау алады Жүргізіледі	Т.А. Алдамұратова, Қ.С. Байшоланова, Е.С. Байшоланов. Алматы қ. «Атамұра» баспасы, 2018.
	Жеке жұмыс	№3. 4. Суретте кескінделген геометриялық денелерді атаңдар. Суреттегі геометриялық денелердің көрінбейтін қырларын жазыңдар; көрінетін жақтарын жазыңдар. 	Тапсырманы орындайды Суретте кескінделген геометриялық денелерді атайды. Суреттегі геометриялық денелердің көрінбейтін қырларын жазады; көрінетін жақтарын жазады.	Дескриптор: - Фигураларды кеңістікте салады; - Көрінбейтін геометриялық денелерді жазады; - Көрінетін жақтарын жазады; - Көрінбейтін геометриялық денелерді жазады.	Парақша

